

LIBRĂRIE
DE
ARTĂ
BUCUREȘTI

Luceafărul

Suplimentul editat de Ziua Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 29 august 1990

31

Domnul Gheorghe să zicem Dumitrașcu

deci așa. Nu sînt doar citit ci și urmărit in-deaproape. Ambiguitatea termenului îmi place dar trebuie să precizez că e vorba doar de o benignă (deocamdată) pasiune de lectură a unora și nimic mai mult. Această pasiune a determinat pe un om îngrijorat de viitorul meu moral să pună mina pe telefon și să mă sune la redacție cu o zi înainte de apariția revistei pe piață, cum s-ar spune — în urma lecturii articolului meu din ziarul de mine. „Păi, bine, domnule“, a început pe un ton dojenitor de om preocupat exclusiv de prosperitatea tuturor, „unde ai auzit strigîndu-se pe străzile Bucureștiului chestia aia cu «moarte intelectualilor», ai vreo dovadă, vreo casetă?”. Sincer să fiu mi se luase piuitul, nu știam cu cine vorbesc, nu știam ce să spun, așa, luat de pe picioare. Unde mai pui că nu aveam nici o casetă pe care să o prezint eventual unei expertize legale, unde mai pui că o înregistrare nici nu mai e mare lucru, din punctul de vedere al probelor, în justiție. Reflexul bunului simț m-a scos la liman, „Nu vă supărați, cu cine stau de vorbă?” am rostit cît mai clar și mai calm cu putîntă. „Să zicem, Gheorghe, Gheorghe Dumitrașcu, dar eu vă urmăresc de multă vreme, ei nu așa, cu scrisul. Sinteti un om talentat, uite îmi aduc aminte că odată, întors de la Moscova acum cîțiva ani, ați afirmat într-un grup de prieteni un lucru care m-a impresionat, artistic, să zicem «la Moscova cînd pe stradă trece un militian în jurul lui se lasă gerul» mi-a plăcut dom-le, și dacă acolo e așa, atunci de ce dumneata, aici, mă înțelege...”

Sigur că înțelegeam. Mie, aici, în România, la București chiar, **cineva** îmi permitea să umblu în cămașă. Și eu, naivul, credeam că umblu în cămașă pentru că așa voiam și așa îmi plăcea mie. Asta nu mai era naivitate, asta era deja prostie, una care mă caracteriza fără putîntă de eroare în ultima vreme, de la sfîrșitul lui Decembrie încoace. Una credeam eu că este lumea în care trăiesc și alta era România...

„Din păcate, n-am nici o dovadă, însă lucrurile stau mai rău, între timp în București s-a trecut de la vorbă la fapte“.

Discuția a mai continuat pe un ton destul de pașnic, eu primind sfaturi, ca, spre pildă, să nu mai scriu la **Luceafărul** „că voi aștia ați umplut de murdării toate revistele Uniunii Scriitorilor“ și să mă mut la Dreptatea sau la 22 „care este antigubernamentală“ etc., etc. iar eu încercînd să, culmea, justific rațiunea care m-a făcut și mă face să scriu cum scriu și să public unde public.

Am încercat să mă despart cu interlocutorul nedorit și nevăzut într-un fel care să îndepărteze din suflète, atîta cît era, un sentiment dezagreabil, numit indeobște **agresivitate**, și l-am rugat să mă mai sune, dacă tot se arată a fi preocupat de scrisul și părerile mele. „Dacă va fi cazul, sigur că o voi face!“ m-a asigurat dumnealui. Apoi, după o scurtă pauză a adăugat: „nu, nu-i vorba de vreo amenințare, să nu mă interpretezi greșit“.

Știînd că va citi și acest articol îl asigur pe această cale pe interlocutorul meu telefonic Gheorghe să zicem Dumitrașcu că nu-l pot interpreta greșit. Nu mai sînt capabil de interpretări. Doresc, sincer și sfîșietor, doresc doar să înțeleg. Să înțeleg bine, exact, fără nici o interpretare, fără nici o derogare, fără nici o „coadă de peste“. Vreau să știu, să pricep bine pe ce lume trăim, unde mergem în această lume, ce se va alege de noi pe această lume. Orice altă interpretare a „realității“ decît înțelegerea realității ei nu mă interesează și nu mai sînt în stare să o accept. Fac parte din generația care s-a născut odată cu instalarea minciunii, a falsului ca posibilitate de interpretare a realității și care trebuia să sfîrșească fericit trecerea ei pe pămînt prin simplul fapt că interpretarea mincinoasă a naturii era destinată să fie **singura** natură cunoscută. Destinul a făcut să fie pentru cîteva momente altfel, nu multe, dar îndeajunse, ca să ieșim din planul de referință în care ne-am trezit în lume.

Domnule Gheorghe să zicem Dumitrașcu, Adam a mușcat din măr și pentru asta a fost alungat din Paradis. Noi, unii-alții, am mușcat din fructul libertății. S-ar putea să se creadă cineva Dumnezeu și să vrea să ne pedepsească pentru asta. Dacă asta e prețul ca România să devină un paradis al Europei, eu, cel puțin, sînt gata să plătesc. Măcar copiii mei și ai dumitale se vor bucura laolaltă de mierea și laptele acestui pămînt fără să mai fie nevoiți să mintă și să se mintă.

Eugen Uricaru

COMEMORĂRI
VASILE ALECSANDRI
— pag. 8-9 —

nouăzeci
foaie lunară
de
literatură tînă
— pag. 11 —

ANTILIRICĂ

**Nu sunteți în Europa
mi-a spus o doamnă la Viena pe data
de 15 iunie anno Domini 1990
am plins apoi i-am recitat
cîteva poeme din Lucian Blaga
doamna a stat cîteva clipe pe gînduri
și-a spus iartă-mă ați fost în Europa**

ELEGIE

**După ce și-a pus ranga pe poliță
acolo sub chipul noului Mesia
a înghițit din rachiul autohton
apoi s-a aruncat asupra femeii
începînd să fabrice copilul
care într-o bună zi va fi și el
bestie cu față umană.**

Petre Stoica

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Nicolae Grigorescu

chenar

O privire

În urmă cu câțiva ani, când începuseră demolările pe Ana Ipătescu, am stat un timp pe marginea bulevardului, împreună cu alții oameni, de toate condițiile (totul ne una pe atunci), trecând, pe rând, cum bine știm, prin furie, neputință, blazare, prin aceleași alibiuri, paleative și surrogate ale demnității atât de sadic și mazochist sublimat — prin ultragiurie. A ne mai fi întrebat „de ce”, devenise demult superfluu. Contabilizam, panicați și turbați de disperare „ce-a mai rămas” (de dărimat, firește): „când pică și Dr. Lister?”. „cum de-a iertat Domnița Bălașa?”. „o să radă și Muzeul Satului?”. „am auzit că taie și Floreasca”, etc. Între atâtea replici gifiite (printre care tăcerea era taxată, ca și azi, automat, de complicitate demolatoare, de parcă tăcerea nu este ultima rațiune de a fi a strigătului) una s-a detașat cu obidită violentă: „o să intre și-n ăștia de pe Paris și Roma, n-aveți nici o grijă” (secreta, sinucigașa noastră satisfacă, nebunia răului general, care vindecă miraculos rănile parțiale, o nebunie vecină cu acel faimos și-atât de profund etnopsihologic „du-i, Doamne, la Ploiești”). N-am apucat să absorb vizual chipul acelei inconștiente jubilații din cauza unui „păi să stii c-o facem și p-aiă”, provenind radios din cabina unui excavator, a cărui cupă întoarsă era folosită drept berbece pentru zidurile moștenite de la „regimul de împilare burghezo-mosierească”. Bulldozeristul, vesel și roșu la față, ne-a îmbrățișat pe toți cu privirea, cu un triumf bestial, înfierbîntat de patosul dărimării. Multe n-am înțeles în acei ani, dar pe lângă fața sălbatic de încântată, sclipind viril, în plin libido cu pereții „vilei de fosti”, toate enigmaticele moral-politice s-au dovedit simple perplexități infantile. Doamne, pe cuvîntul meu, omul era fericit. El făcea praf o casă splendidă, în plin centru, grinzile trosneau, cărămizile gemeau dizlocîndu-se, excavatorul „lui” era mai ceva ca axis mundi. Cred că prea bine nu știa nici el pentru ce, precis că și nevasta, mama și copiii lui se țimeau, în același timp la cozi, că degerau iarna în casă, citind „Sportul” la luminare, etc. Însă, dincolo de pura plăcere de a-și dovedi omnipotenta și de a-și epata spectatorii, era în privirea lui un sadism de tip aparte exorcizat, i-aș zice, sau provocator. Un fel de indemn adus nouă, de a „face ceva” pentru sfîrșirea coșmarului. Privirea lui spunea, parcă „na, Ceausescu vreți, asta aveți, ruine”, dacă nu vă place „faceți ceva”. Mă rog, asta mi-a plăcut să deslusec (ca o circumstanță atenuantă) atunci, în privirea aceea. Între timp, o uitasem. Acum, de la o vreme, o înțitesc tot mai des, în cele mai neașteptate locuri. Fascinatia năruirii, hipnoza prafului-si-pulberii, erotica destrucției. Neputința de a înnoi concepția virfului revărsată în frenezia subminării temeliilor. Obsesie banală, o să ziceți, „Manole și Volney cunoaștem, a se slăbi”. Aveți dreptate.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Nevoia de sărbătoare

Deși, aparent, religia și cultura populară au fost considerate în mod cu totul diferentiat de propaganda comunistă, cea dintâi — ca o imagine falsificată a realității, nocivă (obsedantul slogan: „opiu pentru popor”), iar cealaltă — ca o expresie autentică a spiritualității „progresiste”, care se cere păstrată și promovată, de fapt, amîndouă au trebuit, în egală măsură, să suporte aceeași politică de falsificare și manipulare. În realitate, tratamentul aplicat folclorului, obiceiurilor populare a fost chiar mai pervers, mai demagogic și cu efecte mai păgubitoare, căci, dacă, în cazul religiei, a fost vorba, mai ales, de o „interzicere”, imixtiunea în substanța și formele nemijlocite, suflați de manifestare fiind greu de realizat chiar și pentru coercițiunea comunistă, în cazul culturii populare, sub pretextul unei protejări, valorificări a sa, s-a reușit adesea o imixtiune, o pervertire a unor domenii care au fost chiar folosite în „lupta împotriva misticismului”.

O culme a diversității ideologice a fost afișarea unei pretinse opoziții de substanță, ireconciliabile între religie și cultura populară, în tentativa de folosire a acesteia din urmă ca formă de combatere a spiritului și dogmei creștine, bineînțeles după ce e a trebuit să sufere un tratament de extirpare a tot ceea ce era supranatural, superstițios, deci de „laicizare”.

Birocrația (pseudo)culturală comunistă și-a constituit chiar organe specializate de represiune și de contracarare, care trebuiau să coordoneze acțiunea de epurare a culturii populare, iar apoi de substituire a acesteia „făcături” folclorizate credinței creștine, mai ales formelor sale de manifestare publică. Puțini știu, poate, că au existat o droaie de comisii, coordonate de secția de propagandă a C.C. al P.C.R., care, în numele cauzei nobile a „educatiei materialist-științifice”, trebuia să elaboreze tot felul de „programe”, în care, alături de acțiuni abuzive de combatere a sectelor, de fapt a religiei, în general, trebuiau prevăzute și altele vizînd înlocuirea străvechilor datini creștine cu „sărbători noi”, deci conceperea unor

„scenarii”, care, pretextînd că pornesc de la obiceiuri populare să imagineze tot felul de ceremonii „stas”, de folosit obligatoriu în diferite împrejurări legate de viața omului (de la naștere la înmormîntare), ca și în toate momentele activității „omului nou, constructor conștient...”.

În această activitate de „înalță răspundere ideologică” (implicată fiind și Academia „Ștefan Gheorghiu” care avea și un fel de „laborator de ateism”), se pornea de la ideea „umanistă”, „nobilă”, după care, datorită unor condiții ale evoluției actuale (de fapt, prin epurarea de datini creștine și autentice tradiționale), asemenea momente cruciale ale vieții omului își pierduseră aspectul ceremonial, atractivitatea și de aceea trebuiau date „ucazuri” care să prevadă forme obligatorii, bineînțeles „mobilizatoare” de desfășurare. Desigur, prima etapă a acestei acțiuni trebuia să conste în „curățirea” culturii populare de „rămășițele” mistice, superstițioase, în interzicerea obiceiurilor cu substrat religios, ca și a creațiilor folclorice cu aceeași rezonanță. (Pentru a se vedea absurdul unor asemenea „atenție spirituală”, amintim faptul că fuseseră interzise nu numai colindele religioase, ci chiar versurile în care apăreau expresiile „florile-dalbe” sau „Lerui, ler”!).

Degeaba au intervenit specialiștii cooptați, împotriva voinței lor, în asemenea comisii, degeaba au încercat să explice că, de fapt, unele obiceiuri populare aveau un caracter laic intrinsec, dat fiind că datau dintr-o perioadă anterioară apariției creștinismului, căci vigilenta „tovarășilor de la secție” era absolută.

Într-o etapă de perspectivă, trebuia pus la punct un „program pe puncte” de concepere și introducere (desigur obligatorie!) a unor „scenarii-tip”, amestec de elemente pseudofolclorice și altele puse la dispoziție de statutele și programele diferitelor organizații (de la u.t.c., la sindicate). Astfel, trebuia să apară un scenariu pentru „ceremonia atribuirii numelui” (în locul botezului, care continua, spre furia activiștilor, să fie practicat, uneori, de necrezut, chiar de ei!), la cununii (care trebuiau să devină o nouă ocazie pentru tinerii că-

sătoriti de a jura credință partidului și conducătorului său) și chiar la înmormîntare (nesfîrșite discuții a sfîrșit problema semnului mortuar ce trebuia să înlocuiască crucea).

Ce se putea face împotriva unor asemenea planuri irresponsabile, care bineînțeles că rămîneau confidentiale, rezultatele lor trebuind să fie raportate periodic „cabinetelor”? Mai nimic, decît să se mizeze pe „virtuțile” sistemului birocratic comunist, adevărată „mașină de fabricat planuri” imposibil de realizat. Atunci cînd, totuși, la insistențele de „sus” (de tot), se prevedea transpunerea în practică a unor asemenea „machiaverlicuri”, s-a recurs la soluția ultimă, atrăgîndu-se atenția „tovarășilor de la secție”, pe care, de fapt, îi interesau doar „acțiunile bifate”, că implementarea acestor „planuri de laicizare” ar putea da loc la efecte de respingere neprevăzute, în cele din urmă, la „tulburări”, care, „stimulate” de întregul „program al partidului”, chiar au avut loc, în decembrie 1989...

Poate nu am mai fi rememorat aceste „avataruri” de (prea) tristă amintire, dacă unele realități, pe care însă propaganda comunistă le-a pervertit, le-a manipulat demagogic, nu ar trebui totuși să ne dea de gîndit. Este vorba de faptul că, datorită unor condiții subiective (cum au fost cele amintite mai sus), dar și obiective (mutațiile produse în viața spirituală în procesul unei modernizări cu efecte greu de prevăzute, nu întotdeauna benefice), ceremonialul modern a fost, în bună măsură, dezorganizat, el fiind lipsit tot mai mult de încărcătura estetică și suflaescă care să îl facă să constituie o succesiune de momente de referință, puncte de rezistență cu adevărat vitale ale memoriei sociale și ale afectivității fiecăruia dintre noi.

Desigur, în ceea ce privește momentele principale ale existenței, ritul creștin și-a reintrat în drepturile sale depline. La rîndul lor, obiceiurile populare autentice își vor relua, acolo unde este posibil, funcția lor firească de sărbători populare. Mai există însă o serie de momente de seamă, mai ales în mediul urban care au o semnificație sărbătorească, încă necristalizată ceremonial. Desigur nu este vorba de a prelua din experiența „epocii de aur” și de a introduce „de sus” asemenea ceremonii. Și în acest domeniu, atît de delicat, privatizarea și depolitizarea trebuie să își spună cuvîntul și nu ne îndoiim că, treptat, vor apărea asemenea adevărate „sărbători noi”, în sensul cel mai propriu al cuvîntului, care, pornind și de la unele elemente tradiționale, vor reuși să exprime necesitatea comuniunii. Căci, în afară de adevăr, avem nevoie și de sărbătoare...

Alexandru Popescu

Spectacol de reviste

● În ultima vreme, primim pe adresa rubricii noastre tot mai multe publicații (literare și nu numai). Mulțumim redacțiilor care înțeleg să dialogheze, în felul acesta, cu noi și cu cititorii noștri.

Așa cum este și firesc, vom semnala și comenta cu prioritate revistele și ziarele care sînt trimise în mod expres la „Spectacolul de reviste”. În cele mai multe cazuri, dialogul ne bucură și ne onorează. Așteptăm în continuare „propunerile” dumneavoastră pentru următoarele „Spectacole” pe care, în condițiile numărului mare de publicații ce apar azi, le dorim un fel de Compendiu săptămînal al presei. Trimiteți-ne în continuare — vă așteptăm cu reflectoarele aprinse.

● Am mai scris aici despre prima revistă de poezie apărută în peisajul presei românești de după decembrie 1989. Pe ea o cheamă POESIS și apare hăt-sus, tocmai la Satu-Mare, sub direcția domnului George Vulturescu. Dacă harta țării ar fi agățată de tablă ca la lecțiile de geografie, ar fi de așteptat ca, prin simplul efect al gravitației, „cultul” pentru poezie al nordului să coboare ca o binecuvîntare naturală peste tot spațiul în care se vorbește românește. Ultimele numere ale revistei la care am avut acces (4, 5, 6 — 1990) sînt, așa cum scrie Ioan Pinteș în editorialul pe care-l semnază în POESIS: „Trei moduri de a iubi Patria prin cultură”.

Deși la început de drum, POESIS este o valoare certă a presei literare de azi, căreia nu-i dorim decît să se croniceze pe coordonatele la care se situează în prezent. Nu știm care este tirajul revistei și cum anume se face difuzarea ei, însă ne-ar bucura ca acestea să fie astfel calculate încît efectul gravitațional de care aminteam mai sus să poată fi.

● În fiecare duminică, pagina a 2-a a cotidianului DREPTATEA se ocupă cu literatura. Însuși faptul că încercata (la mijlocul lui iunie) redacție are disponibilități pentru, să zicem, poezie, este un fapt stimabil. Nu-i puțin lucru ca după ce ți-a fost dărimată casa și tu însuși ai fost ștampilat cu măciuca, să publici în zăul pe care-l faci literatură.

Urmărind duminicala pagină 2 a DREPTĂȚII credem că, dacă redacția ar avea posibilitatea editării unui supliment literar săptămînal, acesta s-ar bucura de colaborări consistente sub aspect calitativ.

În numărul 161/1990, în pagina mai sus pomenită semnează: Florin Iaru — „Paralele 45” (eseu), Gheorghe Grigurcu — „Faunul moldav” (cronică literară la volumul de versuri „Liber ca pasărea” al poetului Dan Giosu). Călin Angelescu și Aurel Dumitrașcu publică poezie într-un grupaj percutant și incisiv. Mai semnalam traduceri din poezii brazilieni realizate de Ion Ocișor, o excelentă revistă a revistelor ce apare sub titlul „Muzica rotativelor” și o intervenție igienică la adresa incredibilului săptămînal „România Mare”. Din cugetările lui Vytautas Karalius (Lituania) publicate în același spațiu, reluăm una, sore tinere de minte: „Mai bine un poem îndrăzneț despre frică, decît un poem fricos despre îndrăzneală”. Sîntem de aceeași părere.

Realizatorii paginii: Gheorghe Grigurcu, Barbu Cioculescu și Petre Stoica.

● La Focșani apare REVISTA V (bilunar literar-artistic) care, în numărul 15/1990 ne oferă o pagină de poezie de Paul Stănescu. Aflăm că autorul, după studii

științifice la München și Montpellier, după o frumoasă carieră profesională cu recunoaștere internațională, a eșuat într-o închisoare comunistă a anilor 50. Cinci ani, cit a durat detenția, omul de știință, în loc să se abrutizeze s-a metamorfozat într-un „tragic poet” despre ale cărui versuri aflăm astăzi, la 25 de ani de la stingerea sa din viață. O demonstrație a faptului că libertatea nu-i un lucru care se măsoară număidecît prin numărul de grații de la fereastră, că în dosul oricărui zăbrele, numele libertății este poezie.

● Semnalăm și apariția „Suplimentului de necesitate la Revista V” — ALTCEVA (nr. 1 — august 1990) pe care-l salutăm și-l așteptăm să mai crească.

● Ne bucură lectura săptămînalului de cultură clujean TRIBUNA (redactor șef — Augustin Buzura). Nr. 29/1990 ne propune pagini interesante: poezie de Ion Antoniu, mărturie (Nichifor Crainic), interviu cu Gheorghe Slabu — membru al parlamentului din Moldova Sovietică, într-o prezentare (tehno) grafică de tinută. Singura noastră nedumerire este de ce oare continuăm să atașăm complexului de citorii Casa Poporului și anexelesințagma „construcție faraonică”, așa cum face aici arh. Adrian Mahu. Încă nișel și vom cere aprobare pentru a inscrie complexul amintit pe locul 8 între minunile lumii cînd, de fapt, acesta merită (se vede cu ochiul liber) locul 1 pe lista ororilor lumii.

● SOLSTIȚIU (Săptămînal de politică și cultură — Satu Mare) publică în nr. 25/1990 un interviu cu Laszlo Tokes, realizat de D. Păcuraru. Întrebare: „U.D.M.R. este a doua forță politică în Parlament...”. Răspuns: „Acesta este un lucru destul de trist. Altfel spus, opoziția în România este atît de slabă, încît U.D.M.R. a ajuns a doua forță politică în Parlament”. Într-adevăr, destul de trist...

● Revista ARGES (nr. 7/1990) publică în pag. a 2-a o excelentă revistă a presei, sub inspiratul titlu „Gustul amar al democrației”. După atîtea luni de zile în care am fost îndopați cu sarea-amara a originalei noastre democrații, efectele ar trebui să apară. Ar trebui...

Au prezentat:
Lucian Vasilescu
Daniel Bănușescu

Lupul singuratic

Nu știu unde și când m-am întâlnit cu această sintagmă curioasă. Oricum, nu în sătucul meu de la poalele Apusenilor și nu în copilărie. Atunci și acolo despre lup am aflat un singur lucru: că e periculos și că, prin urmare, el trebuie alungat, hăituit și, dacă se poate, ucis. Nici o milă deci. Nici o urmă de compătimire.

Lup singuratic! Expresia nu poate decât să inducă în eroare. (Oare din motive ecologice?) O biată viețuitoare care nu-și găsește locul, care e respinsă, care e sortită morții pre timpurii. Pentru că lupii supraviețuiesc în haite, în grupuri sau măcar în perechi. Și apoi dacă e singuratic, parcă nici nu e lup. De ce l-au alungat semenii sau de ce s-a despărțit de haită? Evident, pentru că el, singuraticul, nu e ca ei, ca ceilalți lupi. Deci nu atacă brutal, prin surprindere, nimicitor. E mai blind, mai sensibil. Poate chiar reflexiv. De aici, și apropierea de om. Dar această apropiere când am operat-o pentru întâia oară? Sau mai exact: când am luat cunoștință de ea?

Iarși nu știu. Ceea ce știu însă este că mi s-a părut de la început extrem de sugestiv. Am și văzut, cu ochii minții, un personaj neobișnuit, un pribeag, un om stăpinit de prea multe griji sau apăsător de prea mari răspunderi, cu conștiință lată de îndoieli, cu sentimentul culpei, și însă a fi vinovat. Și deodată m-am gândit la Decebal învinsul, rățâcitorul, încă neștiind dacă sfârșitul este în miinile sale sau într-ale adversarului; m-am gândit la Mihai Viteazul, cel de după victoria de la Gorăslău, dar lipsit de perspectiva împlinirii marilor idealuri (pierdute); m-am gândit în sfârșit la Cuza, rămas singur, părăsit de înșiși înfăptuitorii Unirii, pentru care această unire a însemnat idealul vieții lor. Dar analogiile străbat nu numai lumea reală, istoria cea adevărată, ci și lumea închipuirii, lumea creată ca un termen de confruntare, de către marii scriitori: Pierre Bezuhov din romanul epopee al lui Lev Tolstoi, Ion al lui Rebreanu, Ilie Moromete și (de ce nu?) Don Quijote al lui Cervantes sint numai câteva exemple, alege la repezeală.

Vedeți deci, „lupul singuratic” este un personaj, biologic și social, foarte complex. El nu se pretează la etichetări grabnice, la caracterizări sumare. De toate acestea mi-am adus aminte, mai exact la toate acestea am ajuns să meditez îndelung în aceste săptămâni și luni care au trecut de la nefericitele evenimente din 13-14 și 15 iunie. M-am întrebat mereu ce-o fi în sufletul celui om singuratic,

ascuns în Palatul Cotrocenilor, bintuit de neliniști, de amărăciune și de speranță. Căci, negreșit, așa trebuie să fie. Mă număr printre cei care l-au cunoscut și înainte de 22 decembrie 1989, fără ca dinsul să mă știe foarte bine. De fiecare dată când l-am întâlnit (nu de multe ori) simula aducerea aminte însă. O făcea probabil din politețe. Căci în raporturile individuale a fost întotdeauna politicos, cu oricine. Duritatea exprimată în unele ședințe ale C.P.U.N. m-a descumpănit, îmi părea neverosimilă, incompatibilă cu tot ce știam eu despre acest om după 1958, când l-am văzut prima dată.

Era secretar al C.C. al U.T.M. și președinte al U.A.S.R., iar eu student, activist U.T.M. în Facultatea de Filologie din Cluj. M-a izbit de la început modul său civilizat de a se comporta cu semenii, căldura sufletească ce emana din fiecare frază pe care o rostea, dorința de a se face ascultat prin ceea ce spune și nu prin autoritatea funcției ce o deținea. Curios însă, că în vocea sa am detectat și o undă de tristețe sau de amărăciune. Era un singuratic. De bună seamă, colegii lui din secretariatul C.C. al U.T.M. îl priveau cu suspiciune, poate chiar cu dușmănie, pentru că era intelectual, pentru că era un om educat, pentru că știa să se facă simpatizat, pentru că se impunea nu prin comenzi și brutalitate, ci prin inteligență și finețe. Apoi a trecut în aparatul C.C. al P.M.R., chiar în anul următor. De ce atât de timpuriu? N-avea decât 29 de ani. Acolo trebuie să fi fost și mai izolat. Am dedus asta din modul în care s-a comportat la Conferința U.A.S.R. din februarie 1963, unde a participat ca invitat de onoare. Fusese primul președinte al U.A.S.R. Imi aduc aminte mai ales voioșia sa exuberantă din pauzele Conferinței și din timpul banchetului, prelungit până spre ziuă. A fost extraordinar! Tot timpul a cântat, cu deosebire romane (apropo, oare de ce Televiziunea Română nu transmite programe de romanțe, măcar pentru plăcerea Președintelui?), a zîmbit generos interlocutorilor, a glumit, inveselindu-ne pe toți. De ce îi plăcea atât de mult între tineri? De bună seamă, pentru că se simțea stingherit între „colegii de muncă.” Nu era făcut pentru mediile închise, pentru relațiile crispate, pentru atitudinile rigide. Avea mereu nevoie de deschideri, de refuzări. A trecut multă vreme fără să-l mai văd, decât fugitiv și în posturi oficiale. Nu l-am uitat însă și, dacă îmi aduc bine aminte, de două ori i-am trimis cu dedicație cărțile mele abia apărute. A treia am ținut

să l-o înmenez personal. Era și mai accesibil. Asta se întâmpla la sfârșitul lunii octombrie 1988. M-am îndreptat spre Casa Școlii cu unicul exemplar ce-l mai aveam la mine din romanul **Pământul negru**. Pe drum însă a trebuit să-l cedez unui prieten mult prea insistent. N-am reușit însă să-l întâlnesc cu directorul Editurii Tehnice, deși nu mai aveam ce-i oferi. N-am avut nici norocul unei conversații îndelungi, așa cum sperasem, căci întâlnirea a avut loc nu în biroul domniei-sale, ci pe platoul din fața stalinistului edificiu.

M-a întâmpinat cu un zîmbet larg, generos, ca întotdeauna. Discuția s-a înfiripat repede, fără poticneli, căci interlocutorul mi-a arătat maximă bunăvoință. S-a bucurat neîndoielnic de vizita mea. Și sint convins că l-a bucurat și primirea cărții mele, pe care l-am trimis-o de la Baia Mare după câteva zile, cu o dedicație semnificativă pentru vremurile pe care le așteptam amîndoi.

Vă închipuiți deci, după toate acestea, câtă satisfacție mi-a produs apariția acestui personaj pe ecranele televiziunii în seara de 22 decembrie, în chip de lider al noii României. O singură umbră de tristețe am avut: Președintele arăta foarte obosit și mult îmbătrinit în raport cu „junele” din octombrie 1988, când mi se păru că nimeni nu-i poate da mai mult de 45 de ani. „De ce oare?” mi-am zis. „De ce a îmbătrinit atîta în numai 14 luni?” Întrebări care n-au stăruit în mintea mea peste limita a două-trei ceasuri. Prea erau multe și „calde” evenimentele prin care treceam cu toții.

Ce a urmat se cunoaște. Pentru mine însă, misterul s-a amplificat din zi în zi. Personajul pe care-l văd acum aproape cotidian pe ecranele televiziunii nu pare să aibă nimic comun cu cel pe care l-am cunoscut înainte de 22 decembrie 1989. Care poate fi cauza acestei uriașe schimbări? Sau or fi mai multe cauzele? Poate

că m-am schimbat eu. Sau poate că imaginea pe care mi-o făurisem despre eroul meu preferat o fi fost falsă. Și totuși, nu! Nu pot accepta 31 de ani de orbire, pentru ca brusc, în citeva săptămâni, să vad adevărul. Mă tem că la mijloc e din nou singurătatea. În primele săptămîni, am fost toți alături. Apoi ne-am divizat. Unii au început să-i apară dușmani ireconciliabili. Urmăreau să-i fure aureola, charisma. Și pe nedrept. Căci el nu vrea să subjege, să oprime, ci să stăpînească cu blîndețe, prin persuasiune. Ei, poate că aici e bubă!... Să stăpînească. Nu l-a plăcut predecesorul, pentru că folosea biciul. Ne socotea pe toți dobitoace. Or, singuraticul de azi vrea să-i fim semenii, prietenii, dar ascultători și dacă se poate... iubitori, recunoscători. Cred că ceva esențial a rămas de la răposatul. Tot mulțimi avem în fața ochilor, și tot aplauze. Dacă se poate, și batiste fluturînd. Se respinge însă „mobilizarea”, „cuțitul în coastă”. În locul lor, „adeziunea liberă”, „consensul”. Iar cei care tulbură această ordine, această democrație consensuală nu sînt, nu pot fi taxați decât ca dușmani, indiferent dacă se numesc partide politice, ziare de opoziție sau independente, posturi de radio sau agenții de presă străine. Nu noi greșim. Noi avem cele mai bune intenții. Noi vrem să ducem revoluția („populară”) pînă la capăt, „să înnoim”. Alții însă destabilizează, în scopuri străine de interesele poporului român.

Asta să fi vrut dintotdeauna personajul meu? Să treacă în fața și să dirijeze cu alte metode, dar spre aceleași „obiective înălțătoare”? Doamne, ferește-mă de acesed adevăr! Ar fi mult prea trist. Și din lupul singuratic n-ar rămîne decît... substantivul.

Victor Iancu
(conf. univ. dr., Baia Mare)

minimax

Varianta HAOS (1)

Spiritul nostru este alcătuit dintr-o dezordine, plus o nevoie de a pune lucrurile în ordine.

(Paul Valéry)

„Măi bine era pe vremea lui Ceaușescu!” La început au spus-o doar șugubeții cei cinici, sinistră glumă! acum însă, mult mai curînd poate decât s-ar fi putut bănuși, acum, remarcă este o exclamație de obidă posibil de auzit tot mai des în grîmezile spontane sau ordonate, impuse de viața ca un meci de rugbi, viața de zi cu zi a celor care nu s-au cățărât (unii n-au putut, alții n-au vrut) pe noua piramidă a puterii. Probabil că specialiștii de la Institutul Român pentru Studiarea Opiniei Publice, care nu se poate să nu o fi auzit, și ei, n-o să ne spună nicodată cît de răspîndită social este vorba asta atît de amară, dar ea circulă, există, și nu doar ca o formă de protest față de situația actuală, ci dînd chiar expresie unui regret sincer, că stai și te crucești: Doamne, bine e posibil?!

Dar, pentru că, de bună seamă, în ultimă instanță, este o vorbă fără noimă, cine sînt totuși, cei care au ajuns să spună, și nu în glumă, că mai bine era pe vremea răposatilor? Foștii activiști? Foștii securiști și foștii milițieni? Foștii culturnici și foștii ideologi? Foștii artiști (poetii, compozitorii, actorii, etc.) de curte? Foștii bișnițarii mai mici (de stradă sau de magazin) orîmăi mari (de minister, să zicem)? Deci foștii

profitori ai cîrdășiei cu tovarășii, scuțiți acum de privilegiu (de la pașapoarte, vile și mașini pînă la salam, dar „de Sibiu”, fără soia), ei sînt cei ce regretă (și ar fi cît se poate de omenesc) „epoca de aur”? Interogația este vizibil retorică. Din păcate. Adică vizibil și pentru că încă din prima clipă a ceea ce trebuia să credem (noi și lumea întreagă), că este o revoluție, cine a avut ochi să vadă a putut vedea, în direct, ce o să se-ntîmple: același crainic care ne anunțase cu expresivitate, grav-amenințător, că vom fi împușcați pe stradă dacă nu ne băgăm mințile-n cap, a reapărut după cîteva ore, tot expresiv, bineînțeles, cu o altă grimasă, angajîndu-se din tot sufletul său de crainic să lupte, și așa a rămas, expresiv și, mai ales, simbolic, bine înfipt acolo în văzul întregii lumi. Apoi, destul de repezior, au fost vizibili și ceilalți, nu crainicii sau redactorii (la urma urmelor, se poate zice că mincau și ei o piine, ce-l drept mai albă, dar treacă, meargă, oameni să fim, iar dacă nu făceau ce-au făcut în continuare, poate cu excepția simbolică menționată, tuturor li s-ar fi uitat trecutul de ocară, pentru că majoritatea avem un trecut mai mult sau mai puțin de ocară), ci ceilalți — „foștii”, de toate felurile și de toate gradele, recuperati — convertiți peste noapte în numele competenței. În genere, un fel de rotația cadrelor (!), căci vorba ceea, hai să fim serioși, orice minune nu ține mai mult de trei zile. Totul cîstît, pe față, vizibil.

(Cine are mai puțină răbdare și s-a săturat să tot citească gazetele „de scandal”, pline cu numele celor reabilitați și reasezați, n-are decât să privească cum circulă în continuare prin București autoturismele cu 1 sau 2-B cu trei-patru cifre). Așadar, nu „foștii” au a se plînge după vremurile-apuse. Și nici nu o fac. Dimpotrivă chiar. Ba încă nici cei vreo cîțiva care, orișicît, trebuiau să fie sacrificați, nici ei nu regretă, pe față, epoca de aur. Cît i-am putut vedea și auzi, ei, și-au pus cu minte cenușă-n cap și așteaptă o amnistie ce va să vină, iar pînă atunci, din cîte s-aude, nici n-o duc prea rău dacă le mai arde să se și insoare (și ce nuntă!); oricum, deși unii chiar au tras cu pistolul, ei cu mina lor, totuși nu au parte de un regim tip Măgurele, așa că prea ar fi de tot să cîrtească.

Înainte însă de a merge mai departe într-o căutare a explicației vorbeii celei amare, se impune o precizare. Constatările de mai sus, în privința rotației cadrelor, nu sînt nicicum, Doamne ferește, o pledoarie „cu mantinelă” pentru vendetă. Dar, totdeodată, nici nu putem a nu observa, ca tot omul, că, în numele imperativului reconcilierii cu un trecut care ne-a mințit pe atît de mulți, parcă prea s-au înghesuit „acolo sus” și parcă prea s-au bine așezat unii, unii mulți adică, dintre cei ce și-au adus din plin contribuția la dezastrul multilateral dezvoltat. Drept urmare, și exact potrivit imperativului reconcilierii, pornirea (în definitiv omenească după cît și cîți au pățimit) spre răfuială tocmai s-a amplificat astfel. Și poate încă ar merge dacă n-ar fi vorba decît de cutare sau cutare fost-actual (eventual și avansați la excepțional), dar neliniștitoare este persistența încăpățînată, deși și-au schimbat numele a multora din vechile structuri, garanție solidă a permanențizării vechilor modele de comportament și gîndire.

Revenind la vorba cea amară, „Mai bine era...”, că parcă ti se și împiedică mina s-o scrii, ținînd cont cu bună

credință de ameliorările survenite incontestabil în viața noastră cea de toate zilele și nopțile (căci doar și nopțile sînt mai altfel acum!), stai și te-ntrebi, din ce să se fi iscat un asemenea verdict, ori, altfel și poate mai bine spus, ce zone și/sau ce aspecte ale existenței sociale i-ar putea îndreptăți, totuși, rostirea? Să se fi ajuns la un consum de hrană încă mai redus și mai dificil de realizat decît cu, să zicem, un an în urmă? Cel puțin deocamdată, parcă nu, deși nici parte de parte nu sîntem, dar oricum, e altceva. Consumul cultural? Încă mai puțin ar fi cazul. Pașapoarte? Sigur, nu prea al ce să faci cu ele, totuși le poți avea și nu e de colo. Că telefoanele și scrisorile... O fi, n-o fi, bine, este, dar mai dihai decît înainte nu se poate, obiectiv nu se poate. Specula? Da, specula, bișnița cum se tot zice și scrie, parcă savurîndu-se urfuit cuvînt, asta da, e mai ceva decît înainte și neîndoielnic nemulțumeste, inclusiv din cauza invidiei. Dar numai dintr-atît să se ajungă la generalizarea ce semnifică o jalnică resemnare?! Greu de crezut. Ar mai fi delicvența, jaful, la fel după cum și alte fenomene de patologie socială, narcomania, prostituția, etc. Dar oare sînt fenomenele-astea chiar atît de neobișnuite, de noi, ori, mai degrabă, acum pot fi pomenite în voie de mass-media? Și fără a mai insista asupra altor aspecte (climatul psihosocial al muncii, transport, asistență medicală ș.a., ș.a.), căci în nici o privință nu ni se pare a găsi răspunsul, a-jungem, în fine, să avansăm o ipoteză. Poate că haosul, simțirea și, inderosebi, presimțirea instaurării progresive a haosului este ceea ce nemulțumeste pînă-ntr-atît încît să fie jînduită într-o cumplită umilință și resemnare „epoca de aur”.

Șerban Lanescu

Un admirator al lui Creangă

Din grupul admiratorilor care au avut o contribuție importantă la colectarea și publicarea primelor mărturii despre Creangă, la începutul secolului nostru — învățători și folcloriști ca N.A. Bogdan, G. Teodorescu-Kirileanu, M. Lupescu și alții — face parte și preotul Dumitru Furtună, culegător de folclor cu oarecare faimă și povestitor el însuși al unor basme pe care le colorează stilistic în maniera humuleșteanului când nu le inzestreață cu virtuți moralizatoare mai apăsată de cum îi plac, în general, țăranului nostru. Ne-au rămas de la acest harnic propovăduitor de cultură o broșură și câteva zeci de articole, notițe și glose pe marginea operei și mai ales a biografiei lui Creangă, pe care Gh. Macarie și Manuela Macarie le reeditează acum selectiv sub titlul broșurii din 1915. **Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă***. Importante la vremea lor, adică înainte și imediat după primul război mondial, când nu lipsea doar o monografie a scriitorului, dar chiar atmosfera necesară de înțelegere care să o facă posibilă, aceste contribuții documentare au fost absorbite în ceea ce era esențial în sintezele scrise de atunci și puținul care rămâne, dincolo de litera textului comunicat cu acel prilej sau de informația biografică respectivă, n-ar fi justificat poate reeditarea, cu tot prilejul festiv care-i stă la origine. Contribuțiile părintelui D. Furtună sînt însă importante documente din alt punct de vedere, și anume ca mărturie a felului în care era citit și receptat Creangă în mediul social (intelectual, cultural, politic chiar) căruia i-ar fi aparținut teoretic și care se declară în orice caz solidar cu poziția sa în societate și cu atitudinea lui în fața „surtucarilor”. D. Furtună neagă nu atât posibilitatea de înțelegere rațională a operei sale de către „domni... care fac pe străzile Bucureștilor chipul lui Creangă” (deși nu pare să aibă mare încredere în ea), cât aceea de a-l „simți”, de a se identifica deci cu universul lui: „în parte da, îl înțeleg. Nu-l pot ei simți însă” (sublinierea autorului). Nici M. Dragomirescu, nici G. Călinescu, nici alți critici sau învățați nu-l pot simți pe Creangă — zice Furtună — cu excepția lui Iorga, căci „acest scriitor nu trebuie studiat atât în privința personalității sale literare, cât în privința personalității literare a poporului său”. Sigur, el nu este primul care vede în Creangă un exponent al genului popular, negîndu-i implicit orice personalitate artistică individuală: Gruber spusese și el, încă din 1888, că scriitorul este „o vastă sinteză etnică a poporului român”, dar vorbea totodată de el ca de

un „talent foarte puternic și cu totul original” și-l compara cu Odobescu, iar Xenopol îl numește „povestitorul maeștru care știu să facă din basme și amintiri... neîntrecute capodopere”, comparîndu-i contribuția cu aceea a lui Alecsandri la publicarea baladelor populare și considerînd, în 1909, că „el nu era numai un fotograf care să reproducă concepțiile poporului, ci un compozitor maeștru care le așterne pe bogata armonie a marelui sale minți”. După D. Furtună, numai o adevărată consangunitate spirituală îngăduie sesizarea celor mai intime fibre ale operei și deci numai acei „țărani care învăță pe la școli, cei cari se fac preoți, cei cari vin ca învățători prin sate, cei cari lucrează la cîmp și mai pun mina și pe cite o carte — da, acești țărani pot astăzi să simtească în adevăr pe Creangă”; e de înțeles că interpretarea lui Călinescu, care consideră unele povești „peste înțelegerea unui om de la țară”, să-i displace moralistului, ultragiatic că se vorbea „despre toate, numai despre sufletul național al lui Creangă și jertfa lui pentru acest suflet neaș, nimic”. N-am putea spune care e „adevărul” și, la urma-urmei, nici nu interesează aici. Important e că, la un sfert de veac de la dispariția scriitorului, o pătură importantă a cititorilor vedea în opera lui nu condensarea rebelaisiană de experiență umană trecută prin filtrul înțelepciunii cărturărești, ci expresia unor trăsături naționale care se suprapun — după cunoscuta schemă semănătoristă — peste o prăpastie socială. Pe cît știu, aceste idei n-au căpătat formă și într-o interpretare critică de oarecare importanță (cum a fost cazul la Eminescu), dar existența lor marchează o etapă în receptarea operei lui Creangă și oferă sociologului un material de reflecție, cu atât mai mult cu cît se asociază cu respingerea lui Argezei („ceea ce scrie un Argezei”) și în general a literaturii noi tocmai în numele lui Creangă: „am putea zice că trei sferturi din ce se așterne pe hîrtie de unii și de alții, în clipele de față, sînt cuvinte rele, pocite, pe care moș Ion Creangă le-ar arunca bucuros pe foc...”.

Nu trebuie înțeles din aceste rînduri că lectura textelor lui D. Furtună e profitabilă doar din acest unghi, nebănuit de autor. Un capitol precum cel despre Creangă ca diacon, pe care și prefata îl socotește ca cel mai substanțial al cărții, are darul nu numai de a reconstitui un proces și de a prezenta totodată o dilemă a biografiei (cauzele isirii din clar, respectiv atitudinea lui față de religie în general), ci și pe acela de a ne face să gîndim din nou unele chestiuni legate direct de operă. De pildă, apariția articolului **Misiunea**

preotului la sate, în februarie 1872, n-a fost discutată în legătură cu evenimentele progresive ale conflictului său cu dicasteria și cu mitropolitul Calinic (cel pe care l-ar fi salvat în 1858, în timpul mișcărilor separatiste de la Iași), aflat atunci în plină desfășurare; apariția lui între suspendarea provizorie din serviciu, în septembrie 1871, și excluderea definitivă, din iunie 1872, poate fi înțeleasă (la fel și a următorului articol, din aprilie, **Iezuitismul în România**) ca o încercare ocolită de împăcare cu biserica? Sau e cîntecul de lebdă al clericului care-și utilizează experiența și înțelepciunea, dînd sfaturi cuminți înainte de a părăsi tagma? Și de ce e semnat articolul „preotul I. Creangă” cînd el era numai diacon, căci o confuzie e exclusă de vreme ce redactorul ziarului era un cunoscut apropiat, junimistul Scipione Bădescu? Articolele lui D. Furtună ridică asemenea chestiuni și în legătură cu alte personaje apropiate lui Creangă în diferite momente ale vieții, arhimandritul Isaia Teodorescu, catihetul Vasile Grigorescu din Fălticeni, și mai ales în legătură cu fiul scriitorului, căpitanul Const. I. Creangă, pe care autorul are tendința de a-l ridica deasupra portretului caricatural datorat lui Călinescu. Sămînta va cădea poate într-un teren prielnic și vom găsi răspunsurile la aceste întrebări — și altele altele — într-o nouă monografie asupra „marelui țaran din Humulești”, la care vremea noastră are dreptul.

Pentru un volum precum cel de față, o restituire cu caracter festiv și de popularizare în același timp, editorii ar fi putut alege o formulă flexibilă și simplă care să nu încarce textul cu un aparat inutil, dar păstrînd toate rigorile impuse de o redare corectă. Ei se complică însă în inutile mărunțișuri „științifice” încercînd să marcheze mereu în text sublinierile autorului, de pildă, adică gru-

purile de cuvinte sau cuvintele scrise cu cursive, ceea ce duce la apariția mențiunii respective de cite șapte și opt ori pe pagină, sau corectînd cu mare acribie, între paranteze drepte, toate formele care li se par incorecte și nu sînt de fapt decît variante perfect acceptabile: d[il] în loc de d. (pentru „domnul”), ianuar[ie] sau april[ie], adăugînd pe alocuri și cuvinte pe care textul nu le reclama de loc: „tovarășii mei de chinuri plîngeau și [se] țineau de roatele căruței...” (p. 33). Pe de altă parte, titlul unui articol al lui Furtună, **Arhimandritul — erou al lui Ion Creangă**, apare în culegere modificat, **Arhimandritul Isaia Teodorescu**, fără ca editorii să explice motivul și fără să menționeze măcar faptul, bine informat și echilibrat (Gh. Macarie este de altfel un mai vechi cercetător al operei lui D. Furtună, asupra căreia a publicat citeva studii), prefata suferă la rîndul ei din pricina stilului întortocheat și a pretiozității care duce la exprimări confuze, uneori ilogice sau chiar incorecte: „Creangă — avea să cunoască, începînd cu prefata lui Gr. I. Alexandrescu, un prilej neconținut de referință...”. „Girul spiritual al operei îl va impune...”. „adîncînd... problemele ridicate”, „în cazul unor alte glorii li terare oarecum defuncte”, „voluptatea rară a enumerării se revendică aceluiași surse paterne”, „exigențele... i-au stimulat gustul erijării sociale”, „trezirea de care Creangă se bucura la oamenii de mîna întîia... îl va fi săltat pe tată în precipeerea fiului” s.a.m.d. Neglijențele de stil sînt completate de neglijențele tehnice căci cea mai mare parte a indicațiilor de pagină din summar nu corespund realității din carte.

Mircea Anghelescu

* Dumitru Furtună, **Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă**, ediție, prefată și note de Gh. Macarie și Manuela Macarie, Ed. Junimea, Iași, 1990, 168 p.

povestea vorbeii

Paronime

Categoria lexicală a paronimelor, al cărei studiu e strict determinat de obiective practice (pentru că asemănare formală e și între car și cal, pe care nimeni nu le confundă), e ilustrată de obicei prin cam aceleași exemple de perechi de termeni, pătrunse și în exercițiile din manualele școlare (prin clasa a șaptea, imi amintesc, elevul își ascute mîntea pe diferențele dintre emersiune și imersiune și își dezvoltă creativitatea construind fraze pline de originalitate cu cuvintele arbitrar și arbitral) — păstrate, totuși, cu succes, și între greșelile permanente și frecvente ale limbajului neîngrijit. Lucrativ și lucrător, forțat și fortuit, mut și mutual, familiar și familial continuă să-și imprumute sensurile și să se substituie (e drept, numai într-o direcție), din cauza apropierei formale. Mai interesante

sînt noile confuzii care cîștigă teren. Dacă de „profanarea de injurii” a unui polițist la TV prin aprilie își aduce aminte toată lumea, pentru că greșeala a fost sesizată și repetată cu amuzament de opoziție, trezînd largi ecouri în presă (de curînd, un text al **Opinii studențești** — nr. 33/1990, p. 2 — schimbă, cu intenție parodică, sensul confuziei, vorbind de piața Universității ieșene, pe care unii „au proferat-o cu trivialități de genul «Jos comunismul», «Vrem dreptate...»), „întrigarea poporului la luptă” (dintr-o prezentare la Tribuna electorală televizată în mai 1990 a unui mic partid) a trecut neobservată. Locul infinitivului lung substantivat instigare a fost luat de un derivat ad hoc, probabil în virtutea sensului negativ al cuvîntului intriga și al ușurinței de a adăuga sensurilor curente ale verbului a intriga încă unul, tranzitiv, preluat de la expresiile „a țese, a urzi, a băga etc. intrigi”.

O paronimie semnificativă (chiar dacă ceva mai veche) a legat pe persoană de personalitate; confuzia a putut fi ali-

mentată de o extindere prin uz: cel puțin cît timp în dispărutul C.P.U.N. se instituise categoria (numărabilă) a „personalităților independente” (element de terminologie tehnică, la acea dată), s-au găsit persoane care să se prezinte singure, în deplină inocență și nu din lipsă de modestie, ci în cel mai pur scop de identificare, ca fiind „personalități”.

Mai perfid se insinuează o greșală pe care o fac nu cei mai incuți dintre vorbitori. Am auzit de citeva ori, în interviuri și discuții, formulări ca „în acest concept”, „în conceptul nostru”, în care concept este, în mod limpede, folosit în locul și cu sensul cuvîntului **concepție**. Preferința pentru o anume „eleganță” a formei scurte, în care nu se identifică rezultatele unei derivări, e destul de răspîdită; chiar fenomenul derivării regresive din limba română e o dovadă în acest sens. Concept nu poate însă prelua sensul lui **concepție**

pentru că este el însuși un termen științific, cu sensuri precise. Ezitățile și confuziile se pot produce doar din punct de vedere al teoriei științifice care îl înglobează și nu au cum să depășească anumite limite, de pildă cerința ca termenul să se refere la o singură entitate, considerată sub aspect filosofic sau psihologic, și nu la un ansamblu, așa cum se întîmplă cu **concepție**. „Cuvîntul «concept» este folosit în diferite moduri, cînd în sens psihologic, cînd în sens logic, iar uneori și într-o accepție confuză, care amestecă ambele sensuri” — scria Frege, în articolul său fundamental, „Despre concept și obiect”. Refuzînd să dea „o definiție propriu-zisă”, logicianul observă: „Ceea ce este elementar nu poate fi descompus, iar ceea ce este logic-elementar nu poate avea o definiție propriu-zisă”. Semiotica și lingvistica generală sînt cel puțin tot atât de dependente de conceptul de „concept” ca logica și psihologia. În condițiile în care semnul lingvistic se definește, în diverse variante (biplan, triadă, trapez etc.), în funcție de concept, inclus între laturile sale de cele mai multe teorii — degradarea termenului în limbajul cotidian apare ca o mică ironie. Citînd reproșul că, la cineva apare ca un adevărat concept” (Azi, 4.08.90, 2), nu poți decît să te întrebi ce sens superior va fi avînd termenul „concept” pentru autor și prin ce s-ar diferenția, pentru el, adevăratul de falsul concept. Pentru că altminteri conceptul de „gafă” există, independent de acordarea acestui titlu de către cineva, așa cum există conceptele de cal, broască, eveniment, lume.

Rodica Zafiu

Cu capul pe umeri

Ultimul capitol al unei viitoare Istorie a literaturii române contemporane va fi, cu siguranță, unul cu totul și cu totul ieșit din comun. Până nu demult, în zona literaturii de frontieră am avut Jurnalul propriu-zis, corespondența, memorialul de călătorie. Iată că astăzi putem vorbi de existența unei specii deosebite — jurnalul de închisoare. Dar în timp ce memorialul de călătorie sau corespondența erau expresia celei mai depline libertăți de mișcare sau de comunicare, jurnalul închisorii e, dimpotrivă, produsul exclusiv al scoaterii omului din mediul său firesc. El posedă (ca și literatura exilului, din domeniul ficțiunii) o încărcătură cu precădere politică și încearcă să se opună sistemului care l-a produs. Nu e deci o literatură a libertății și, în nici un caz, o literatură a plăcerii, ci un **experiment crucial**, în înțelesul pe care Etienne Wolff l-a dat acestei noțiuni. În el intră voința de a documenta, de a depune mărturie despre cât de jos poate coborî sufletul omenesc și, pe de altă parte, de a dovedi că în lupta pe care puterea discreționară o duce împotriva libertăților individuale, acestea din urmă ies întotdeauna învingătoare. Este tocmai ceea ce reușește să ne comunice Constantin Noica în **Rugați-vă pentru fratele Alexandru** (Editura Humanitas, București, 1990). E adevărat, nu știm exact dacă jurnalul acesta a fost scris în detenție, dar cert rămâne faptul că el e rodul unei experiențe de închisoare, pe care Noica a făcut-o „la mai bine de 50 de ani” (până în 1965), pentru că a dat și altora să citească o carte pe care a primit-o din străinătate.

De fapt, din această „imprecizie” căutată rezultă prima mare performanță a textului: capacitatea lui de a transcende mizeria fizică, de a face abstracție de ea. La un prim nivel de lectură, acolo unde sintem tentați să căutăm detaliile capabile să răspundă curiozității noastre elementare, vom constata că regula principală a acestui jurnal rămâne discreția: „Mi-am propus să nu

rețin chipul lor (al anchetatorilor), ca să nu-i recunosc pe stradă, cînd voi fi liber, într-o zi. Ei nu contează. Ei nu sînt ei...” În locul obișnuitelor elemente de precizie realistă vom descoperi că avem de a face mai mult cu sugestia și cu un minim necesar pentru a fixa punctul de pornire al întregii dezbateri (cîteva detalii legate de programul închisorii, de alimentația, de igiena ei). Urmează imediat accentul pus pe **înțînirile cu oameni**, cînd totul începe să prindă viață, ca în profețiile **Vechiului Testament**: „La început aci, în cîte o cameră ca asta, stă un schelet lîngă un schelet. Primul schelet spune ceva: își dă astfel o voce. Al doilea schelet întoarce țeasta spre el: își dă o privire. Primul inventă o mină, celălalt o altă mină. Un schelet pune pe lume o mamă, altul un frate. Uneori două schelete se iau la ceartă, capătă pumni, mușchi și inventă bătaia. Viața aci se reface, parcă, bucată cu bucată.” Pe această cale se ajunge, la un alt nivel al lecturii, la reconsiderarea noțiunii de **om** și a locului pe care acesta îl ocupă în univers. După Noica ar fi vorba de o lume fără ceruri și „rude în ceruri”, fără natură și divinități ale naturii, o lume **singură**, „în prizonierat cosmic, încercînd să evadeze de pe Terra sau măcar să comunice cu vecinul din cosmos, pe care însă nu reușește să-l găsească. Ea a terminat de mult cu miturile, spre a nu mai vorbi de superstiții și prejudecăți. A terminat și cu Adevărurile, fie că erau religioase, filosofice ori dogme necontrolate ale tradiției.”

Toată această „fișă” a civilizației noastre trimite spre una din cele mai tragice dispute ale modernității, cea care angajează mentalitatea omului dominat de **adevăr** și de **credință**, pe de o parte, și mentalitatea omului obsedat de **metodele exactității**, pe de alta. În primul caz avem de a face cu mitul și cu „beția sacră”, în cel de al doilea cu matematicile și cu științele experimentale. Pentru Noica, cea de a doua lume (a **exactității**) e o lume oarbă: „Omul mo-

dern s-a dovedit extraordinar, cu spiritul său de exactitate. Dar, într-un fel, plînge și trebuie să te rogi pentru el.”

Înțelegem, în fine, ceea ce ne sugerează de fapt acest inedit jurnal de închisoare. Faptul că, pînă la urmă, simpla celulă numerotată, cu mizeriile ei zilnice, se înscrie în marea închisoare cosmică, în care sîntem prinși cu toții. Pentru a ne elibera de aici trebuie să-l părăsim pe falsul **învîgător**, pe omul fără Dumnezeu, fără adevăr și fără natură. Iar dacă ne întoarcem la istoria noastră cea mai recentă, omul acesta poate fi mărunțul cuceritor din războaie, anchetatorul sau gardianul închisorii și, mai general, cel ce deține puterea și crede că poate dispune de ea cum vrea. Pentru toți, Noica repetă formula lui Montherlant, „care a avut tăria de-a scrie într-o carte publicată sub ocupația germană: **«pitié pour les forts!»**”

Formal, cartea lui Noica se încheie cu activitatea de „reeducare” la care **gardianul** îl supune pe **prizonier**, înainte de a-l pune în libertate, cînd îl obligă să citească primele volume din **Operele complete** ale lui Marx. Dar și de data aceasta „învîgătorul” pierde partida. Căci „studiul” acestor opere se transformă într-o analiză necrutătoare, în

și moare în același timp, diversificînd sensurile, deschizîndu-și căi imprevizibile pe care le croiește cu extrem dinamism din stofta timpului și în perspectivă istorică. La rîndul său, Cioran vrea „o Românie în delir” (107), în stare de fapte a căror împlinire pretinde voință de putere. În absența ei, ar însemna să rămînem ce am fost — niște ratați ai istoriei. „Ratații nu merită nici o considerație”. Ei sînt „lepra omenirii” fiindcă „nu vor să fie lari”. Sînt „pasionați ai căderilor și ai periferiei” (194). Or, dacă avîntul nietzschean al cărții este de două ori depășit (soluția propusă nu ni se potrivea, iar acum, în post-modernitate, s-a ieșit pretutindeni de sub „cidența ei”), în schimb analiza **căderii** noastre în **periferie** nu și-a pierdut nimic din actualitate și merită să stăruim asupra ei. Însă, înainte de a încheia această primă parte a comentariului, încă un cuvînt.

Am prezentat într-un articol anterior ideea lui Alain Finkielkraut din **La défaite de la pensée** despre concurența, începută în secolul al XVIII-lea și continuată pînă azi, a două mari tendințe: una, de sorginte iluministă, care — dominată de rațiune și de principiul abstract — promovează **omenirea** în detrimentul **națiunii**, nu fără riscul ca obiectul proiectat să fie inconsistent. Cealaltă, originar romantică, trîgîndu-și resursele dintr-un fond organic și obscur, dă înțietate națiunii și eșuează cu ușurință în naționalism. Din punctul acesta de vedere, poziția lui Cioran din **Schimbarea la față a României** se atașează celei de a doua atitudine. Într-un prim moment, pare să se limiteze la opțiunea între două posibilități. Este, de fapt, mai mult decît opțiune, intrucît unul dintre termeni — omenirea — este fictiv: „Am căutat cu frecvență umanitatea și n'am găsit decît națiuni și cu cât le-am înțeles mai bine cu atât umanitatea mi s'a părut mai vapoasă, mai îndepărtată și mai îndoielnică” (59). Prin urmare, devine posibil pasul decisiv — națiunea nu va fi doar preferată omenirii: o va înlocui. Căci: „...o națiune nu este mare dacă nu încearcă să se substituie umanității” (Ib.). La capătul analizei **căderii** în periferie, voi reveni asupra acestei substituiri.

Florin Manolescu

stop-cadru

Schimbarea la față

Punctul de vedere din **Schimbarea la față a României** este apăsător nietzschean, pînă la a i se da, implicit, voinței de putere și înțelesul de impuls creator, prin asimilarea ei cu negativitatea: „Prin ceiace are viu, barocul neagă Renașterea, iar aceasta la rîndul ei evul mediu. O epocă trăiește prin valorile ei specifice. O altă nu se poate individualiza decît negînd cele ce-au precedat-o” (ediția II-a, *Vremea* 1941, p. 245).

Baza comună a creației în artă și a acțiunii social-politice ar fi mutația valorilor. Românicii, Cioran îi cere, voluntarist, să înlocuiască pasivitatea cu voința de putere: „Tot ce n'am trăit pînă acum în viața spirituală să-și găsească o expresie și împlinire și toate rezervele ce trebuiau consumate în decurs de secole să se canalizeze în voința de putere” (54). Posibilitatea acestei prefaceri — greu credibilă intrucît pare să impună modificarea profundă a naturii unui popor — ar fi înscrisă în, ca să zic așa, A.D.N.-ul culturilor mici care „au întipărit în menirea lor, accesul la salt. La un moment dat al somnolenței lor evoluții, se întâmplă o **ruptură fecundă**, care le ridică la nivelul — dacă nu în creații, în tensiune, — marilor culturi” (32).

(În folosul comentariului, este locul de a-mi spune părerea că negativitatea intervine în orice act de creație, într-un fel specific modului artistic respectiv. În sens ontologic, negativitatea cuprinde **haosul** — hazard, diferență, ciocniri violente, timp, etc. —, **vidul** și o zonă intermediară, de **in-diferență**, de „somnolență”.)

Cioran consideră posibil saltul din anistorie în modernitate, pe care o și pomenește, probabil într-o accepție mai largă decît aceea dobîndită între timp: „Cine vrea o Românie puternică și modernă, o națiune în drum spre putere, trebuie să recunoască „formelor” un dinamism pe care nu-l vom găsi niciodată în acel fond” (128). Problema este că „acel fond” coincide cu somnolența căreia în citatul anterior Cioran îi atri-

bua capacitate de salt, pe cînd în ultimul pare să i-o nege.

Mult mai în spiritul modernității decît o eventuală mutație a nediferențierii în putere este să-și extragă energia dintr-o relație contradictorie — de fascinație și oroare — cu vidul. Or, în același spirit, Cioran crede că statele mici mai au și altă soluție decît cea arătată: „...ele se pot salva de la **neant** (subl. mea, L.C.) prin cultul forței” (41). Mizează și el pe contradicție, care e constitutivă logicii moderne. De aceea, le reproșează românilor că nu ascund în liniștea lor nefirească „nici măcar contradicții lăuntrice latente” (73). Nu uită de necesarul progres tehnic, în care nu vede pericol de pierdere a specificității: „Împotriva acelora care ar sustine, că industrializarea răpește unui popor caracterul lui specific, trebuie opus cazul extrem de semnificativ al Japoniei” (137). Pentru a sesiza sensul afirmației lui în contextul comentariului de față, adică pentru a o pune în relație cu conceptul de modernitate, iată o utilă precizare: „C. Schmitt propune, în a sa **Eră a neutralizării și depolitizării**, să se conceapă neutralitatea tehnică, puterea de seducție pe care o exercită asupra oamenilor ca pe o ultimă fază a modernității” (Václav Belohradský, **La modernité comme passion du neutre**, „Le Messenger européen”, nr. 2, 1988, p. 30). De fapt, caracteristic evului modern îi este progresul tehnic, pe cînd credința greșită în neutralitatea tehnicii contribuie, cum și reiese din fraza citată, la încheierea acestui ev și la trecerea, odată cu instalarea epocii post-industriale, în post-modernism. Ca atare, cu adevărat specific modernității îi este progresul tehnic și nu ideea despre neutralitatea lui. În realitate, tehnica înseamnă forță, de unde și agresivitate, încît poate fi corelată explozia de tehnicitate din secolul nostru cu o altă definiție a aceluiași concept: „...H. Broch definește modernitatea ca fiind era unei logici agresive și brutale care invadează toate domeniile activității umane” (Belohradský, 47).

Aceeași agresivitate este evidentă în afirmațiile lui Cioran despre război. El

admite, desigur, că „nu este om, care să nu lupte cu toate sentimentele împotriva războiului” (196), însă tot atunci cere să i se recunoască fatalitatea și chiar mai mult decît atât. Războiul i se pare necesar fiindcă „angajează măruntaiele unei națiuni” și, de aceea: „Nu se poate concepe devenirea națiunilor fără războaie” (184). Privită așa, noțiunea de **devenire** amintește sensul pe care i-l dă Noica. Cit timp nu este încă **întra ființă**, devenirea este un „termen ireductibil la ființă, unul în orice caz care trebuie să contrazică ființa pe toată întinderea ei” (Constantin Noica, **Devenirea intra ființă**, 1981, p. 56-57). Devenirea se caracterizează prin „pluralitate, negație” (Noica, 61), instabilitate, contradicție și deschidere către orice posibilitate: „...ea este și nu este, în același timp; are o realitate precară, de aproximare. De aceea în sinul ei lucrurile sînt ceea ce sînt, dar ar putea fi și altceva” (Noica, 42). În sfîrșit, ea include istorie, naștere și moarte, adică timp. Despre conceptul de devenire filosoful spune că „i-am putea desprinde din substanța istoriei, cu sensul de naștere (**Entstehen**) și de moarte (**Vergehen**)” (Noica, 56). Mai adaugă necesitatea ca, orientînd-o spre ființă, să se realizeze „o scoatere din haos” (Ib.). Altfel, se rămîne la „devenirea oarbă a vieții istorice” și la pierderea „în diversul materialului sau al sensurilor ei” (Ib.).

Făcînd bilanțul, constatăm că s-au acumulat componentele modernității: ceva contradictoriu, alimentat din negativitatea haotică, este și nu este, se naște

și moare în același timp, diversificînd sensurile, deschizîndu-și căi imprevizibile pe care le croiește cu extrem dinamism din stofta timpului și în perspectivă istorică. La rîndul său, Cioran vrea „o Românie în delir” (107), în stare de fapte a căror împlinire pretinde voință de putere. În absența ei, ar însemna să rămînem ce am fost — niște ratați ai istoriei. „Ratații nu merită nici o considerație”. Ei sînt „lepra omenirii” fiindcă „nu vor să fie lari”. Sînt „pasionați ai căderilor și ai periferiei” (194). Or, dacă avîntul nietzschean al cărții este de două ori depășit (soluția propusă nu ni se potrivea, iar acum, în post-modernitate, s-a ieșit pretutindeni de sub „cidența ei”), în schimb analiza **căderii** noastre în **periferie** nu și-a pierdut nimic din actualitate și merită să stăruim asupra ei. Însă, înainte de a încheia această primă parte a comentariului, încă un cuvînt.

Am prezentat într-un articol anterior ideea lui Alain Finkielkraut din **La défaite de la pensée** despre concurența, începută în secolul al XVIII-lea și continuată pînă azi, a două mari tendințe: una, de sorginte iluministă, care — dominată de rațiune și de principiul abstract — promovează **omenirea** în detrimentul **națiunii**, nu fără riscul ca obiectul proiectat să fie inconsistent. Cealaltă, originar romantică, trîgîndu-și resursele dintr-un fond organic și obscur, dă înțietate națiunii și eșuează cu ușurință în naționalism. Din punctul acesta de vedere, poziția lui Cioran din **Schimbarea la față a României** se atașează celei de a doua atitudine. Într-un prim moment, pare să se limiteze la opțiunea între două posibilități. Este, de fapt, mai mult decît opțiune, intrucît unul dintre termeni — omenirea — este fictiv: „Am căutat cu frecvență umanitatea și n'am găsit decît națiuni și cu cât le-am înțeles mai bine cu atât umanitatea mi s'a părut mai vapoasă, mai îndepărtată și mai îndoielnică” (59). Prin urmare, devine posibil pasul decisiv — națiunea nu va fi doar preferată omenirii: o va înlocui. Căci: „...o națiune nu este mare dacă nu încearcă să se substituie umanității” (Ib.). La capătul analizei **căderii** în periferie, voi reveni asupra acestei substituiri.

Livius Ciocârlie

gellu dorian

Pisica

Toată viața ei n-a prins șoareci, iar acum îi ocrotește și-i pune să facă găuri în schweitzer.

Sacoșa cu fragi

Nu mai sînt trist, nici vesel nu mai pot fi, în iaurlul meu
plutesc mici boabe de funingine; nu mai ascult muzică, nu mai trag linii pe perete, nu mai fac nimic din ce-am făcut pînă acum, nu mă mai întîlnesc cu tine, nu mă mai despart, nu te mai ascult lamentîndu-te ca un frizer căruia nu-i taie briciul, nu mai privesc la televizor, nu mai fac nimic din ceea ce mi se spune să fac, pur și simplu cînt, cînt fără întrerupere în urechea de tablă a surzilor și scot din sacoșa cu fragi mieul meu discurs și-l repet ca pe un glonte în aceeași ureche blindată, ay, singurătate
cîtea care nu iatri.

Fetițe mergînd la școală

Ei n-au nici un fel de tristețe, nici tristețea noastră n-o au; versul nu le mai spune nimic, poezia e o circummărească uitată-ntr-un han dintr-o carte, poetul un copil căruia viața nu-i va folosi la nimic — în rest sînt și alte lucruri pe care le-au casat ca și cum de aici încolo e numaj de aici încolo; — dar în zori îi vor trezi cîntecele noastre, fetițe mergînd la școală să-nvețe istoria...

Dar muzica le știe pe toate, numai cei ce o cîntă nu mai știu nimic.

Frica sau tema iederei

Fuga în ascunzișul de mărăcini, lingă frica de gips a florii
cu petalele crude, acolo, ca într-un buzunar degetele, să taci și să numeri ultimele clipe, dacă poți chiar să pui la cale acolo o conspirație, ceva care să nu semene cu o

farsă în noaptea Anului Nou, iar dacă în mărăcini nu e ca în sufletul tău poți ieși scrutînd zarea de după care credea c-o să vină furtuna, vîntul năpraznic umil. Altfel nimic nu este posibil.

în situația cînd răsfoind o carte de poezie te rezemi de o grădină cu maci și pe sub ochelari pătrunzi în starea de sinucidere a Sylviei Plath, gata să calci peste umbra ta ghemuită între spini — mic și ursuz, versul te va scoate la lumină, orbit, pană de struț ieșind din nisip.
Sub iedera verde se-ascunde zidul cenușiu...

Bridge

Ochii noștri și porțelanurile orientului, măscăriciul zimbînd
în desenul scrumierei în care-și vîntură zilnic cenușa regele,
așa cum visăm stînd abătuți și ai nimănui.
Bine, imi zici, dar prin nisipul de pudră cămilele duc cele patru semne pe care noi le recunoaștem după culoare, după cele patru puncte cardinale și chiar după roza vînturilor.
Ei, ochii noștri, nu vor atinge niciodată porțelanurile orientului, mai ales acum cînd țigara e pe sfîrșite și rinjetul la fel.
Fă-mă să înțeleg, imi șoptești, cine pe cine extermină, sub
potul de cărți literații fac ultimul pas al părerii de rău și chiar, din toate cite am sperat, cu atît de puțin să ne alegem ?!

Cine urnește pianul pe sub parchetul tăcut?

Cine urnește pianul pe sub parchetul tăcut ca o pînză pe ochii unui mort, cine? Nimeni în apartamentul în care scriu cu speranța scribului că piatra va ceda și-n obrazul ei mut
va apărea idiomul ca un prunc scîncînd. Singur, — are și singurătatea clipele ei rodnice, dar cîntecul care iese de sub parchet slujește ceea ce atît de greu obții.
Viața e un chin de duzină atunci cînd apare în gura ei cuvîntul schimonosit ca o smochină sau rană cicatrizată urit.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Mai vine și toamna, se mai numără bobocii (inclusiv cei școlari și universitari), dar cărțile, blestem greu, tot nu apar. Nu ies și pace. Ca mine trece și ultimul trimestru și, la bilanțul final, cînd 1990 va sta culcat pe o tavă cu-n măr în gură, n-o să avem cu ce să justificăm festivitatea întoarcerii clasamentelor. Deși cenzură nu (prea) mai există, nu se arată nici un semn de „eliberare” a literaturii. Apar tot vechile cărți, scrise „înainte” și care trebuie să iasă pe rînd, ca la moară. În-cît, la ritmul de azi, cărților scrise acum o să le vină rîndul prin 1995 cînd Dumnezeu știe ce-o mai fi. Principiul „co-zii” este foarte comod pentru edituri: toate la timpul lor că avem viața înainte și adesea chiar viața dinainte cum ușor se poate constata. Nu am decît să vă urez dumneavoastră, dragi cititori și mie insumi, să trăim și s-apucăm!

Horia Gârbea

Ioana Bot
EMINESCU ȘI LIRICA ROMĂNEASCĂ DE AZI
Editura Dacia

● Cel ce, biruindu-și repulsia provocată de copertă, va achiziționa și citi studiul Ioanei Bot, care echivalează cu debutul său în volum va avea, nici vorbă, suficiente motive de satisfacție.
Poezia eminesciană este studiată în consecințele sale cele mai vizibile ceea ce ne permite să constatăm cu probe un lucru pînă acum doar bănuț: influența puternică a poetului asupra urmașilor săi din secolul XX.

Autoarea face inventarul citatelor în texte ale contemporanilor noștri, avînd și o mică antologie la finalul cărții, a replicilor ce s-au dat prin timp poemelor lui Eminescu și al „eminescianismului fără citate”.

Așa după cum era de presupus, aflăm „fermentul” liricii sale la poezi dintre

cei mai diferiți, de la Lucian Avramescu la Florin Iaru și de la A. Toma, A. Păunescu pînă la Nichita Stănescu (cel la care semnele poeziei lui Eminescu apar în nu numai puțin de 11 volume).

Ioana Bot nu-și propune și o investigație în sensul determinării calității produsului în care citatele și aluziile la opera clasicului au ajuns. Ar fi fost desigur extrem de interesantă o asemenea cercetare, dar ea ar fi pretins neapărat încă un volum. Unul pe care l-aș intitula „Ce-ați făcut din Eminescu” și l-aș și scrie dac-aș avea timp, și dacă aș fi sigur că Ioana Bot nu mi-o va lua oricum înainte.

Filonul eminescian a fost exploatat, după știința criticului, în 49 de cărți de poezii postbelice. Ele trebuie să fie cu mult mai numeroase dar, fără îndoială, cele mai importante sînt cuprinse în bibliografia expusă. Nimeni n-a scăpat și nu va scăpa la noi de influența

lui Eminescu. De aceea încercarea Ioanei Bot este interesantă și necesară.

Henry Miller
PRIMĂVARĂ NEAGRĂ
Cartea Românească

● Se vor împlini curînd 99 de ani de la nașterea lui Henry Miller, scriitor straniu, adevărat personaj. Povestirile strînse în acest volum, traduse și prefațate de Cristina Felea, demonstrează cum prozatorul, cu puțin mai vîrstnic decît Kafka, Harms, Bruno Schulz, a făcut aproape același lucru cu ei în stil și pe pămînt american.

Zece povestiri sînt suficiente pentru a ne dumiri despre straniețea lui Henry Miller care se lasă în voia percepției sale atît de particulare. „Noaptea, în Germania, cînd te plimbi pe peron, există totdeauna cineva care să-ți explice lucrurile. Capete rotunde și ca-

pete lunguete se alătură într-un nor de vapori iar roțile sînt scoase și puse la loc.” Aceste două fraze sînt un fel de sinteză a viziunii lui Miller. Nu povestiri, de fapt, ci un fel de tablouri expresionist germane, sau desene groțesti animate cu sarcasm sînt aceste proze.

Textele lui Henry Miller se rătăcesc într-un „Coney Island al minții” unde leagăne și castele din carton ale groazei au același efect: acela de a distra. Rătăcind la taraba de tir panopticun roata gigantică, drogul „distracției” acționează asupra minții, o tulbură (plăcut?) o risipește. Văzut din afară orice băici este, cum știau și scriitorii citați mai sus, la care l-aș adăuga și pe Blecher, o panoramă a tristeții care strîvește copilăria.

Obsesia casei din „Arondismentul nr. 14” este o formă a complexului Oedip pe care scriitorii de tipul lui Henry Miller l-au convertit în literatură, l-au pus pe hîire într-o pornire, niciodată izbutită, de a-l exorciza.

AVENTURILE LUI ROB PARKER
— MAROUȘIA
Editura Universitaria

● Cînd revăd zile de aur ale fasciculelor de aventuri mă cobor într-o melancolie foarte plăcută. Unde ești, copilărie cu policierul tău cu tot? Totuși Editura Universitaria ar trebui să ne ofere mai mult. Nu mai mult de 32 de pagini la 15 lei (căci, prețul de 15 lei are o tradiție în romanul negru) dar la primele aventuri ale lui Rob Parker am niște mici obiecții. Astfel, anunțul că editura „Vă prezintă pentru destindere și delectare povestiri complete (sic!)” nu se potrivește cu numele de „Universitaria”. Trec peste „c”-ul paraziț dar mă întreb: putea să ne ofere povestiri incomplete (la jumătate, la litră)? Apoi încă nu m-am dumirit cîți „s” trebuie să contină numele dansatoarei „frumusețe personificată, sălbatică, fascinantă”. Pe copertă apare unul singur, iar în text găsim Maroușia.

Sugerez editurii că dacă „în numărul viitor va apare (sic!) Misterul castelului din Versailles”, el să fie, pentru a nu-i spori taina, curățat de erorile evidente de traducere care fac anumite fraze ininteligibile sau le încarcă de umor: „El căzu mort în fruntea soldaților săi”.

Mai ales dacă, în titlu, prepoziția „din” se va înlocui cu mai firescul „de la”, o să scot iarăși 15 lei în amintirea învelită în frîscă a lecturilor infantile. Dar, scria un domn senator, unde-i frîsca de atunci...

O restituire utilă

Ștefan Ciobanu a fost unul dintre cei mai prozbul cunoscaiori ai culturii noastre în epoca feudală. Recent lucrarea lui fundamentală *Istoria literaturii române vechi* (1947) completată cu materia care, datorită decesului autorului, nu a putut să apară la timp, a fost oferită publicului într-un masiv volum la Editura Eminescu. Dan Horia Mazilu a îngrijit această ediție, a completat-o cu numeroase note și a însoțit-o cu o substanțială prefață.

E o restituire necesară atât datorită valorii ei intrinseci cât și personalității autorului. Ștefan Ciobanu a introdus în circuitul științific numeroase surse și documente care atestă relațiile românilor cu lumea slavilor estici, a realizat descoperiri importante în arhivele din Kiev, Moscova și Petersburg, a continuat eforturile întreprinse la timpul lor de savanți ca I. Bogdan și Ilie Bărbulescu și a dat, mai ales, erudita sinteză istorico-literară reeditată acum.

Ca om de știință, Ștefan Ciobanu s-a format în condiții ostile, greu de învins. Faptul că el a învins totuși aceste condiții arată, în egală măsură, pe de o parte — fermitatea personalității sale, înțeleasă ca esență umană, ca organizare și structurare a aspirațiilor individuale, iar pe de alta — o strălucită vocație de cercetător.

Ștefan Ciobanu s-a născut la 11/24 noiembrie 1883 în comuna Tolmaz de pe Nistru. Părinții săi — Nicolae și Natalia Ciobanu — erau descendenți din răzesii locului. Școala primară absolvită în satul natal. Școala normală din Bairamea și Liceul nr. 1 din Chișinău (urmat în particular, în paralel cu cursurile Școlii normale) au făcut din tânărul Ștefan Ciobanu un elev eminent, cucerit tot mai mult de pasiunea lecturii. În 1905, imediat după ce a absolvit liceul cu premiul I, a dorit să studieze la facultate. Nedispunând de mijloace s-a angajat ca profesor suplinitor la liceul pe care îl absolvise.

Abia peste doi ani, în 1907, Ștefan Ciobanu va reuși să obțină o bursă și să se înscrie la Facultatea de Litere, secția slavistică, a Universității din Kiev. Șansa de a se forma aici cu profesorul academician Vladimir Peretz, un eminent slavist, cunoscător profund al literaturilor ucrainene și rusă, a fost utilizată de Ștefan Ciobanu din plin.

Profesorul Peretz organiza excursii de studii la Moscova și Petersburg cu participanții la seminarul său. În urma acestor excursii erau publicate dări de seamă științifice conținând semnalări, descrieri sau interpretări de documente. Ca român, Ștefan Ciobanu a investigat acte și documente din Moldova, Muntenia și Transilvania. Vastul domeniu al relațiilor istorice, culturale, literare și bisericesti dintre români și slavii de răsărit oferea un mare număr de date inedite, de un excepțional interes. Ca filolog, Ștefan Ciobanu se simțea însă atras în deosebi de scrierile și documentele literare. Studiul acestora l-a îndemnat să utilizeze sistematic rezultatele cercetărilor românești de istorie literară. În toamna anului 1910 el s-a adresat în scris medievistului Ion I. Bănu, directorul Bibliotecii Academiei Române, editor (în 1889) al *Psaltirii Schele* și investigator atent al manuscriselor referitoare la istoria noastră aflate în arhivele poloneze. Bănu i-a trimis lui Ștefan Ciobanu scrisori cu îndemnuri și sugestii științifice dar mai ales cărți — autorii noștri clasici și numeroase lucrări de specialitate. Așa cum bine remarcă în prefața sa Horia Mazilu, scrisorile adresate de Ștefan Ciobanu „celui care conducea biblioteca înaltului for științific

românească marceau opțiunea fermă a tinărului cercetător pentru relația — singura în stare să-i valorifice integral putințele cărturărești — cu spiritualitatea matcă” (pag. VII).

În 1911, când a absolvit facultatea cu *Magna cum Laude*, Ștefan Ciobanu a publicat în limba rusă primul său studiu științific. El a apărut într-o revistă din Moscova.

În perioada 1911—1912, când a urmat și cursul superior academic, o specializare în problemele teoretice și practice ale pedagogiei, el a pregătit de asemenea ceea ce Dan Horia Mazilu numește „una dintre cele mai importante cercetări ale perioadei de tinerețe” (pag. VI), respectiv studiul *Mitul despre Arachne în Legenda Maicii Domnului*, apărut în 1912 în publicația *Zapiski neofilologicheskogo obșestva* de la Petersburg.

În perioada dintre 1912—1917, când a lucrat ca profesor la liceul din Jitomir (Ucraina de vest), Ștefan Ciobanu a mai publicat de asemenea diverse lucrări științifice în domeniul raporturilor istorice și literare slavo-române, al literaturii române vechi și al slavisticii. Ele au apărut în publicațiile științifice *Jurnal Ministerstva narodnogo posvescenia* (St. Petersburg, 1913) și *Ruskii filologicheskii vestnik* (Varșovia, 1914). Cea mai importantă lucrare din această etapă a afirmării sale este însă masiva contribuție intitulată *Dosoftei, mitropolitul Sucevei, și activitatea sa literară* (apărută în 1915 în limba rusă la Kiev în publicația *Izvestiia Imperatorskoi Akademii Nauk*). A mai colaborat de asemenea la *Buletinul pentru descrierea manuscriselor Muzeului central din Volinia*.

În 1917 s-a transferat în Basarabia sa natală, la liceul din Bolgrad. A devenit astfel martor și participant deosebit de activ la o lungă serie de evenimente sociale, politice și naționale care au marcat profund și definitiv istoria românilor dintre Prut și Nistru.

Evenimentele au început să se precipite pe fundalul larg al primului război mondial. Principiul naționalității lor, ca idee directoare a acțiunilor politice contra absolutismului retrograd, a devenit acum stindardul de luptă a numeroase națiuni și popoare oprite în Imperiul țarist. Înfrățirea catastrofală a situației interne în imperiu a avut ca rezultat abolirea monarhiei și victoria revoluției burghezo-democrate din februarie 1917.

În acest context lupta politică a românilor din Basarabia, care au proclamat dreptul lor la autodeterminare națională, a cunoscut o nouă și decisivă etapă. La 3/16 aprilie 1917 la Chișinău a fost înființat Partidul Național Moldovenesc. În programul său se cerea „dobindirea celei mai largi autonomii administrative, judecătorești, bisericesti, școlare și economice a Basarabiei”. În lunile următoare românii dintre Prut și Nistru au aderat la acest partid cu o largă bază de masă. Numeroase alte adunări ale militarilor, țărănilor, meseriașilor, intelectualilor, au sprijinit ferm, în variate moduri, prefețele burghezo-democrate care se desfășurau în Basarabia.

În luna mai a avut loc la Chișinău primul congres național al corpului didactic din Basarabia. Congresul a fost prezidat de profesorul Ștefan Ciobanu. Pentru acest congres, Alecu Mateevici, bunul său prieten, a scris celebrul poem *Limba noastră*. La 20 octombrie, în același oraș, s-a desfășurat, timp de nouă zile, Congresul soldaților moldoveni (au participat 800 delegați reprezentând peste 250 000 de militari de pe toate fronturile) care au declarat „autonomia teritorială și politică” a fostei gubernii țariste dintre Prut și Nistru și a cerut totodată

crearea Sfatului Țării pentru ocirmuirea Basarabiei. Sfatul Țării constituit legal, pe cale plebiscitară și cuprinzând 150 de deputați reprezentând diferite partide politice și organizații de masă, și-a deschis lucrările la 21 noiembrie/4 decembrie 1917. La 24 ianuarie 1918 a fost proclamată independența Republicii Autonome Democratice Moldovenești. La 27 martie/9 aprilie, exprimând voința maselor, Sfatul Țării de la Chișinău a adoptat decizia unirii Republicii Moldovenești cu România.

Ștefan Ciobanu a fost membru în Sfatul Țării și a avut importante răspunderi, ca director sau ca secretar general în domeniul învățămîntului public. A rămas, de altfel, un om al școlii. Din 1918 s-a mutat la Liceul Alecu Russo din Chișinău pe care l-a condus un timp ca director. A fondat apoi și a condus, tot ca director, revista *Școala Basarabiei*. A publicat numeroase manuale școlare. A desfășurat o vastă activitate publicistică la ziarele și revistele din Chișinău sau din alte orașe ale țării — *Buletinul Comisiei Monumentelor istorice*, *Cele trei Crisuri*, *Revista Fundațiilor*, *Universul*, *Revista istorică română* etc. A publicat de asemenea numeroase și importante lucrări de istoria culturii, istoria literaturii, istoria ecleziastică sau de istorie locală. Amplasarea documentării, demnitate științifică a demonstrațiilor și ineditul argumentării au atras imediat atenția specialiștilor. În octombrie 1918, Ștefan Ciobanu a fost primit în rîndul membrilor Academiei Române. Discursul de recepție a fost rostit la 28 mai 1919.

A fost membru activ al Academiei timp de trei decenii. Doar cu puțin înainte de decesul întimplat la 28 februarie 1950, Ștefan Ciobanu a încetat să lucreze. Timp de șapte ani a fost de asemenea vicepreședinte al Academiei.

Carierea sa universitară a început în 1926, când a fost numit profesor titular la catedra de istoria literaturii române vechi de la Facultatea de teologie din Chișinău. A fost coleg atunci cu personalități ca Gala Galaction, Petre Constantinescu-Iași, Vasile Radu. A predat aici pînă în 1938, când a venit la Catedra de istoria literaturii vechi de la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din București. O scurtă perioadă de timp a fost ministru al cultelor și artelor între 11 mai — 3 iulie 1940 într-un guvern condus de Gheorghe Tătăreanu.

În calitate de ministru, Ștefan Ciobanu a participat la Consiliul de Coroană de la 27 iunie 1940. Au fost discutate atunci situația internațională a Țării și brutalele amenințări revizioniste la care era supusă. Ștefan Ciobanu s-a opus cedărilor teritoriale spunînd între altele: „Cum s-ar putea călca în picioare o poruncă a trecutului nostru istoric, cum s-ar putea trece peste suferințele, lacrimile și sângele aceluia care s-au jertfit pentru realizarea idealului neamului nostru?” O atitudine la fel de fermă au avut atunci N. Iorga, G.G. Mironescu, Silviu Dragomir, Victor Iamandi, Victor Antonescu, Traian Pop, Nicolae Hortolomei, Petre Andrei.

Atitudinea demnă, de o înaltă ținută civică și morală, patriotismul faptei, caracterizează, de altfel, întreaga viață și activitate a lui Ștefan Ciobanu. Severa rigoare documentară, metodologică și științifică conferă și ea eruditelor sale studii o valoare pe care timpul nu a putut-o umbri. *Istoria literaturii române vechi* demonstrează cu prisosință calitățile sale de cunoscător profund într-un domeniu de importanță decisivă pentru înțelegerea evoluției noastre spirituale.

Metodele de cercetare în domeniul istoriei literare l-au preocupat constant pe Ștefan Ciobanu. În volumul *Introducere în istoria literaturii române. Orientări metodologice* (București, 1944) el afirmă că scopul specialistului „este de a găsi adevărul obiectiv, de a găsi cauzele fenomenelor literare și de a face legătura evolutivă între aceste fenomene. El caută să stabilească legile de cauzalitate cărora se supun faptele literare, căci literatura, ca orice fenomen social, are propriile sale legi de dezvoltare”. E un punct de vedere îndreptățit, fundamentat pe realitatea faptelor istorico-literare.

În același volum discutînd despre metodele de cercetare, el distinge două mari categorii: metodele subiective (estetice, etice și socio-ogice) și metodele obiective (istorice, istorico-psihologice, istorico-culturale, istorico-comparative, evoluționiste și filologice sau exegetice). Întrepătrunderea lor își găsește în scrisul său o atentă explicare.

Unele domenii, probleme, opere și tendințe ale literaturii române vechi i-au reținut atenția în mod deosebit. În *Istoria literaturii române vechi* el acordă un amplu spațiu lui Neagoe Basarab în care vede, pe bună dreptate, un mare scriitor. Începuturile scrisului în limba română sînt de asemenea amănunțit discutate. Teza, conform căreia, cauzele interne au determinat apariția scrisului în limba română iar nu influențele confesionale externe este justă. Influența culturii și literaturii române asupra culturilor est-slave (mai ales asupra culturii ucrainene) este și ea bine pusă în valoare. Cronicarul Macarie al Romanului este considerat de Ștefan Ciobanu un autor reprezentativ pentru epoca sa și discutat ca atare. Raporturile culturii române cu Reforma li se acordă un loc aparte. Studiile ulterioare publicate de diverși istorici au confirmat și au nuanțat imaginea acestor raporturi, așa cum sînt ele înțelese de Ștefan Ciobanu. Autori ca Nicolae Costin, Dimitrie Cantemir, Antim Ivireanul, Episcopul Damaschin, Chesarie Rîmniceanul, Vartolomei Măzăreanu, Amfilohie Hotinul beneficiază și ei de ample comentarii în capitole organizate preponderent tematic. Este evident că *Istoria literaturii române vechi* rămîne în continuare o lucrare utilă.

Dan Horia Mazilu, care a realizat recentă ediție, însoțind-o cu o erudită prefață și cu substanțiale note și comentarii, este el însuși un cunoscător profund al literaturii noastre vechi. Volumele sale *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea* (1976), *Cronicarii munteni* (1978), *Literatura română în epoca Renașterii* (1984) și *Proza oratorică în literatura română veche* (1987) sînt lucrări de referință.

În legătură cu comentariile lui Dan Horia Mazilu avem totuși o observație de făcut. El spune (la pag. XVI) că Maxim Mărturisitorul e un scriitor bizantin din secolul al XII-lea. E vorba, desigur, de personalitatea de excepție a lui Maxim Mărturisitorul (Maxim Confesorul; sau Maxim Ispovednic, Maxim Ispovedite), cum i se spune în diferite texte medievale de redacție slavă) cel mai mare cugetător și scriitor bizantin din secolul al VII-lea (s-a născut în anul 580 într-o familie nobilă din Constantinopole), autor al unor tratate de o superlativă demnitate intelectuală precum *Despre iubire*, *Disputa cu Pyrrhe* și altele, dar mai ales al celebrului *Ambigua*, una din cele mai ample și mai nuanțate analize ale cugetării organizate de orientare gnostică, platoniciană și imanentistă și totodată una din lucrările fundamentale din istoria universală a filozofiei. (traducerea din grecește a tratatului *Ambigua*, însoțită de o amplă introducere și de numeroase și erudite note și comentarii a fost publicată în limba română în 1983 de prof. D. Stăniloae). Maxim Mărturisitorul a activat de asemenea ca oponent dirz al cugetării monoenergiste și monoteliste susținute în cadrul doazei politice oficiale imperiale antidiofizice, motiv pentru care a fost urmărit, amenințat, torturat. A murit la 13 august 662 (avea 82 de ani), undeva pe coasta de est a Mării Negre, pe timpul împăratului Constant al II-lea Pogonatul din dinastia Heraklizilor (a domnit între 641—668), un adept inflexibil al monotelismului.

În general însă notele lui Dan Horia Mazilu sînt foarte atent redactate, revelatoare. Simpla lor parcurgere, problematică pe care o conțin, arată de asemenea că Ștefan Ciobanu este unul din marii noștri istorici literari.

Reeditîndu-i *Istoria literaturii române vechi*, Dan Horia Mazilu și Editura Eminescu a readus în circuitul public o lucrare științifică fundamentală.

Mihail Diaconescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Scriitorul ca statuie

Întotdeauna m-a distrat și, în același timp, m-a îngrozit condiția scriitorului ca statuie. Personalitatea artistică **inșepentită** prin parcurs, prin pietre sau la colț de stradă. Vine sculptorul să te spiritualizeze truștește, să a-rate cît de departe ai fost dus tu de gînduri, cît de expresiv ai săpat sentimentele la **efigia** figurii tale. Vine sculptorul-artist să-ți pună peste ochi pece-tea definitivă a Artei.

Ce-aș mai rîde dacă s-ar înființa un parc special pentru statuile scriitorilor în viață. Aș face orice ca să mă plimb cu cei vii tocmai prin fața lor **impie-triți** sau **bronzați** și mi-ar trece orice supărare. Mi-l imaginez pe Mircea Dinescu fiindu-și discursul de dezvoltare

a propriului bust, Mi-o închipui pe Ana Blandiana cu ochii goi și fiși în zare, zîmbind gales, proteste și abstract la pensionării de zi cu zi ai parcului.

Oricum: capul statuilor e gol. Ca statuie, scriitorul se mai odihnește și el de adîncile lui gînduri, de puternicele lui emoții, de grandioasele sale sentimente... Și oricine se poate ascunde după Shakespeare din Herăstrău sau după Neculuță din parcul fost-Carol, fost-Libertății ca să facă pipi.

Și dacă din „Coloana...” lui Brăncuși au încercat să facă tractoare, dacă acum cîteva luni Gherea a fost răpit din părculețul său liniștit, dacă Zoe Dumitrescu-Busulenga și părintele Gaieru au sfințit bucata de bronz eminescian din fața Ateneului — as avea și eu 3

propuneri de FANTEZII CU STATUI.

1. Toate manechinele din vitrine (cele de sex masculin) să fie făcute după chipul și asemănarea lui I. L. Caragiale (chipul clasic, de la 50 de ani, cu ochelari). Și să li se spună **mitici**.

2. Dacă — Doamne, ferește! — le-ar trece prin cap „gîndul” de a-mi face vreo statuie, să nu-mi facă altceva decît un monument din tot bronzul și din toată piatra nenumeratele busturi ale Elenei și ale lui Nicolae. Drept pe-deapsă pentru activitatea mea de poet și publicist **daco-român**. Un monument urias. Un super-veceu-public în virful cărui să troneze statuia mea, așa cum statuia lui Traian trona în virf, la Adameliși. Cred că acest edificiu ar focaliza toate nevoile (culturale, bineînțeles) ale Capitalei.

3. Am auzit odată la televizor că **visul de secole al românilor s-a împlinit**. Da! Statuia lui Eminescu a ajuns pînă la Paris!!! (Vestea am auzit-o cu urechile mele chiar de la sponsorul acestui monument, un simpatic bătrînel-scriitor româno-spaniol și spaniolo-român). Propun mult mai mult decît atât. Guvernul României să finanțeze construcția unei linii de tramvai cu sens unic: București-Paris. Tramvai-cuceritor în care să fie adunate cele mai reprezentative statui ale lui Eminescu. Aliniate pe

scaune, cumînți și înghesuindu-se civilizat, fără scandal, în picioare. Vătmăniță de onoare a acestui tramvai-crucisător să fie desemnată Zoe Dumitrescu-Busulenga, iar părintele Galeriu să sfințească în timpul drumului pînă în capitala Franței toate exemplarele poezului național. Aceste statui să aibă o precisă destinație. Va trebui să populeze cu orice chip spațiile verzi de la **Versai**. Iar cele două personalități ale culturii și spiritualității românești, ca niște adevărați cercetori, să înființeze în gazonul franțuzesc (asa cum alpinistii înfig stegulețul patriei lor în virful Everestului) însemnele Herăstrăului nostru natal: **NU CĂLCAȚI PE IARBĂ! ACCESUL CU CÎINI ÎN PARC STRICT INTERZIS! AMENDĂ ÎNTRE 300—500 LEI**.

De ce am făcut aceste propuneri aparent hazii? Pentru că multă lume are încă senzația că dacă ești poet (Eminescu, să zicem) nu mai ești om și dacă ești om n-ai cum să fii Eminescu.

Cristian Popescu

1840 — DEBUTUL

● Alecsandri a scris mai întâi poezii, dar debutul și l-a făcut în „**Dacia literară**” (tomul I, mai-iunie 1840, paginile 355—407), cu nuvela **Suvenire din Italia**. Editorial va debuta tot în anul 1840, în luna noiembrie, când îi apare, într-o broșură de 50 de pagini, comedia **Farmazonul din Hirleu**, pe coperta căreia găsim mențiunea: „Piesă înfățișată întâiași dată la deschiderea Teatrului Național din Iași, la 18 noiembrie 1840”. Această piesă se află menționată și în repertoriul Teatrului, purtând numărul 1 (tipărit la Cantora Foaiiei Sătești).

Primele poezii ale lui Alecsandri au fost publicate de „**Spicuitorul moldoromân**”, în anul 1841. Acestea au fost: **La jeune fille**, **La Cosaque** și **A monsieur de Lamartine**.

Alecsandri în 1845

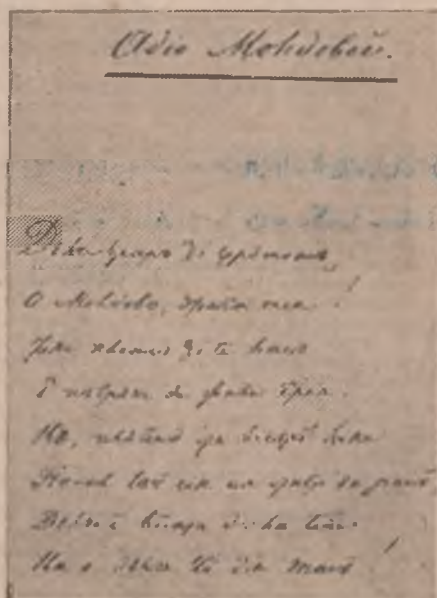
1848 — PATRIOTUL

● Cel dintâi revoluționar care a folosit tiparul pentru denunțarea corupției din administrația Moldovei, a fost Alecsandri. În luna mai 1848 el a publicat broșura **Protestație în numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu**. Poetul patriot strigă în paginile acestei tipărituri: „Fraților români din toată România! Vă chem să fiți martori la nelegiuirile guvernului Prințului Moldovei, Mihail Sturdza, care de patru-sprezece ani s-a arătat, prin faptele sale, dușmanul cel mai aprig al națiunii noastre...”

După apariția broșurii, poetul-patriot a fost silit să părăsească țara, prigonit de Sturdza. În exil el a scris și poezia **Adio Moldova**, pe care a publicat-o în ziarul „**Bucovina**”, din Cernăuți, la 16 aprilie 1849. Începutul acestei poezii, de 40 de rînduri:

O, Moldovă, țara mea / Cine pleacă și te lasă / E pătruns de jale grea. / Căci, plutind în visuri line / Pe-al tău sin ca într-un rai / Dulce-i viața de la tine / Ca o dulce zi de mai. / Nu te las, țară iubită / De-al tău cer mă depărtez / Dar cu inima cernită / Plîng amar, amar oftez. / Trist acum la despărțire / De fiori mă simt cuprins / Și-orce dragă năluca / Pentru tine acum s-au stins...”

Curînd după publicare, poezia aceasta a fost auzită în in-

Adio Moldova, manuscris

treaga Moldovă, cîntată de patrioți — după notele compozitorului Flechtenmacher.

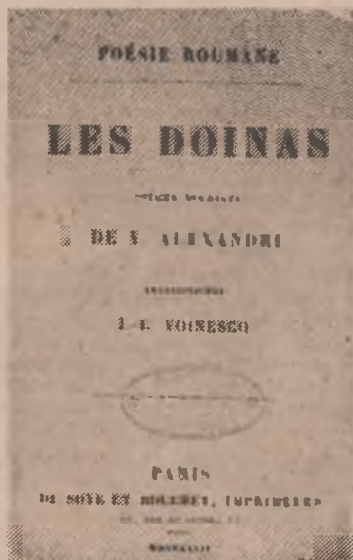
1853 — DOINELE ȘI BALADELE LA PARIS

● La începutul anului 1853 Alecsandri se afla la Paris și editura „**DE SOYE ET BOUCHET**” i-a publicat volumul: **DOINE ȘI LĂCRĂMIOARE** — în limba română. Pe prima pagină se află dedicația: „Prea iubitului meu părinte Vornic V. Alecsandri, închin aceste Doine, drept semn de iubire și recunoștință, Paris, 1853”. Curînd — poate în luna martie din același an — volumul a apărut și în limba franceză, fiind tradus de I.E. Vornicu. Are titlul: **LES DOINAS — poezii moldave**.

În primăvara anului 1855 a apărut, tot la Paris, în limba franceză, volumul **BALI ADES ȚI CHANTS POPULAIRES de la Roumanie**, care începe cu o foarte elocventă prezentare semnată de Ubcini.

Coperta BALLADES, 1853

Coperta LES DOINAS, 1853

1877 — OSTAȘII NOȘTRI

● Volumul **OSTAȘII NOȘTRI** are zece poezii și scena în versuri **La Turnu Măgurele**, scrise de Alecsandri la Mircești, în anul 1877 (sînt date: mai, august, noiembrie și decembrie). Ele au fost inspirate poetului de eroismul de pe fronturile de luptă ale războiului pentru independență și poartă titluri semnificative: **Balcanul și Carpatul**, **Peneș Curcanul**, **Sergentul**, **Frații Jderi**, **Păstori și plugari**, **Căpitanul Romano**, **Hora de la Plevna**, **Hora de la Grivița**, **Marșul călărașilor**, **Odă ostașilor români**.

Datele aparițiilor primelor ediții le aflăm din ziarele timpului: luna mai 1878 — ediția întâi și luna decembrie, același an — ediția a doua. A fost primul caz, cunoscut în secolul trecut, cînd o operă literară a apărut în două ediții în același an:

OSTAȘII NOȘTRI, Ed. I, 1878

1878 — HORA DE LA PLEVNA

● Poezia **Hora de la Plevna**, așa cum a apărut în volumul **OSTAȘII NOȘTRI** și în revista „**Albina Carpaților**” (februarie 1878):

Colo-n Plevna și-n redate
Stau păgînii mii și sute,
Stau la pîndă tupilați
Ca zăvozi de cei turbați.
Las' să șadă mari și mici,
Trageți hora, măi voinici!
Sus, în tabăra turcească
Dat-au tusa măgărească
Răbcingușii crunt tușesc,
Cu giulele-n noi stropesc.
Las' să crape, mici și mari,
Trageți hora, măi tunari!

Alecsandri în 1878

1878 — CÎNTECUL GINTEI LATINE

Cîntecul gîntei latine reproduc în patru limbi de revista **Amicul Familiei**, nr. 1, Gherla, 1/13 august, 1898

● Vasile Alecsandri a fost cel dintâi scriitor român care a primit un premiu literar internațional. La 22 mai 1878, Societatea pentru studiul limbilor române, întrunită la Montpellier, în Franța, pentru decernarea premiului instituit cu tema: **Cea mai bună poezie avînd ca obiect cîntecul gîntei latine**, acordă acest premiu marelui nostru bard. „Primiți urările ce facem pentru România și pentru Dv., care sînteți un mare poet...” — i se telegrafia lui Alecsandri, la Iași (acesta neputînd fi prezent la solemnitate). I se trimite apoi o frumoasă cupă de argint, pe care se păstrează astăzi la cabinetul numismatic al Academiei Române.

LE NDRI

1890 — DRAMATURGUL

● Alecsandri a scris cincizeci și cinci de piese de teatru. Menționăm trei dintre acestea, care au avut cel mai mare succes de public, rămânând permanente în scenele din țară :

DESPOT VODĂ. Premieră la Teatrul Național din București, la 10 septembrie 1879. În rolurile principale : Constantin Nottara, Grigore Manolescu, Frosa Iarandi. Printre omagiatorii piesei s-a aflat și Eminescu. În ziarul „Timpul”, el a scris : „DESPOT VODĂ este, fără îndoială, drama cea mai bună care s-a scris în limba noastră. E plină de acțiune, dar pe deasupra tuturor calităților, versul și limba privighetorii de la Mircești răpește auzul și simțirile...”.

FINTINA BLANDUZIEI. După premieră (la 22 martie 1884, la Naționalul din București, criticul Grigore Ventura declara : „A fost pentru prima dată în istoria teatrului nostru, când un autor român a trebuit să se prezinte pe scenă după fiecare act, pentru a răspunde aplauzelor publicului”. La acest succes au contribuit, se înțelege, și interpreții principali : Aristizza Romanescu, Constantin Nottara, Petre Velescu și Ștefan Iulian.

OVIDIU. Aceiași actori : Aristizza Romanescu și Constantin Nottara interpretează, în premieră, la București, piesa în versuri. **OVIDIU**, succesul obținut determinând direcția Teatrului Național să mențină piesa permanent în program, până la sfârșitul secolului.

Alecsandri la „Fintina Blanduziei” caricatură de Jiquidi, 1885)

Medalia bătută după reprezentarea piesei DESPOT-VODĂ, 1878

1885 — DIPLOMATUL

● După mai multe misiuni diplomatice, la Paris, Torino, Londra și Constantinopol, misiuni remarcabile, îndelungate, Alecsandri fiind socotit persoalitatea cea mai indicată spre a ne reprezenta țara peste hotare, a fost numit, la 1 ianuarie 1885, „trămis extraordinar” (deci ministru plenipotențiar), Paris — cel mai important post diplomatic al timpului. Prezența marelui poet în capitala Franței avea să-și ardeze în următoarele trei luni, prin soluțivarea tuturor problemelor rămase restante între România și Franța — această datorită, în primul rând, simpatiei și respectului de care se bucurau cele noastre poet și dramaturg. Alecsandri a fost ministru la Paris până în luna mai 1890.

Diplomatul Alecsandri

DISPOZIȚII TESTAMENTARE

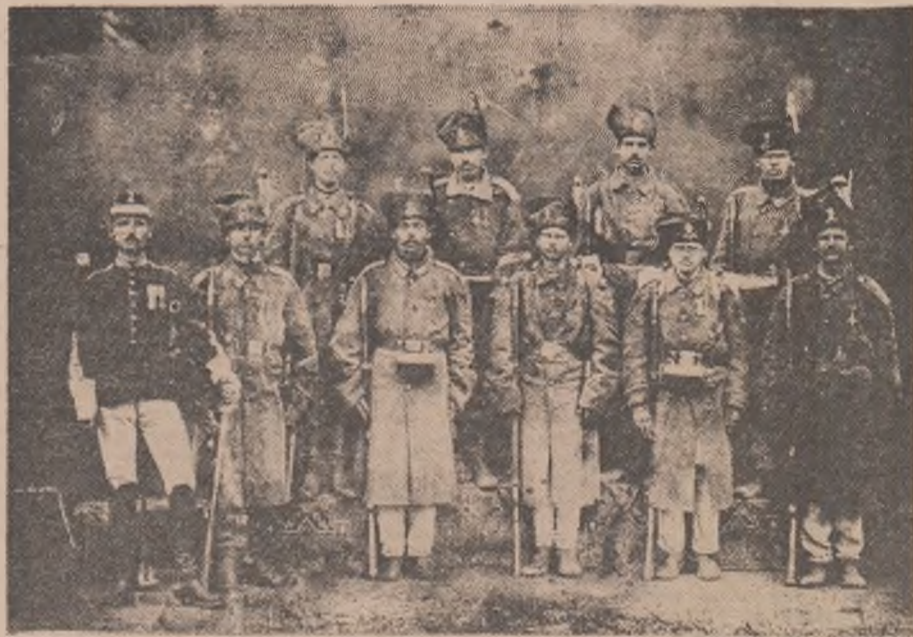
● Vasile Alecsandri — „Bardul de la Mircești” ! Cât a iubit el acele locuri care i-au fost adăugate la nume, și pe țărani din micul sat de pe văile județului Roman ? Înțelegem răspunsul cvenit acestei întrebări și din dispozițiile testamentare făcute acolo, la Mircești, în ziua de 20 septembrie 1886. Avea să urmeze să fie împărțită nu numai familiei, ci și satului : „Pun însărcinare soției mele ca să îmbunătățească școala de la Mircești, încurajând dezvoltarea învățăturilor folositoare... și să înzestreze trei fete sărace din satul Mircești, dându-le câte o pereche de boi și câte una vacă, fiecareia... Să clădească o școală încăpătoare și să construiască pe piața satului o capelă... Dorința mea este ca frumoasa luncă de pe malul Siretului să nu fie tăiată niciodată”.

Toate aceste dispoziții au fost respectate, iar în anul 1914 soția bardului a donat Academiei Române casa de la Mircești.

Casa lui Alecsandri de la Mircești

1890 — NOUĂ ȘI CU SERGENTUL ZECE

Cei nouă din Vaslui

● O fotografie de la înmormântarea ilustrului Bard de la Mircești, decedat la 22 august 1890 : nouă dorobanți și cu sergentul zece — simbol al eroilor din cunoscuta poezie **Penes Curcanul**. Acești zece ostași au purtat pe umerii lor sicriul cu trupul neînsufletit al poetului, până la mormint.

Înmormântarea lui Alecsandri s-a făcut la conacul de la Mircești, ceremonia având amploarea unor funeralii naționale. Treizeci și opt de coroane i-au fost depuse la catafalc, trimise de : Academia Română, Consiliul de Miniștri, Societatea „Junimea”, Ateneul Român, Teatrul Național și „alte” instituții. Au ținut cuvântări omagiale : Al. Lahovari, din partea guvernului ; Dim. Sturdza, din partea Academiei Române ; Vasile Pogor, Grigore Manolescu, Ionescu-Gion, Șt. Velescu — din partea „Junimei”, a Teatrului Național, a Presei și a Conservatorului bucureștean.

MONUMENTUL DE LA IAȘI

● În actul comemorativ al inaugurării statuii lui Alecsandri, la Iași, scrie : „S-a ridicat, aici în Iași în anul 1906, octombrie 15, statuia marelui poet Vasile Alecsandri născut în Bacău, la anul 1821, iulie 21, mort la Mircești, în 1890, august 22. Începătura și urzicătura acestei statuii se datorește Consiliului comunal din Iași, după propunerea primarului Vasile Pogor, de a se strânge fondurile trebuitoare, pentru monumentul celui întâi culegător al plămuirilor poetice populare, celui ce a cîntat **Deșteptarea României, Gînta Latină, Ostașii noștri, autorul lui Despota Vodă și Fintina Blanduziei...** iar maestrul turnător al statuii, W. Hegel, sculptor...”.

După inaugurare, ziarurile scriu : „La 16 octombrie 1906 s-a desvilit statuia de bronz a veselului bard de la Mircești, așezată în fața Teatrului Național din Iași... Monumentul acesta (sculptor W. Hegel) a costat 30 000 de lei — cam atît cît se pierde obișnuit, într-o singură seară la orice club românesc. Și banii aceștia s-au adunat cu vai și nevoie de la public”.

Un bust al lui Alecsandri a fost ridicat la 29 iunie 1943, la Rondul Roman, din Cismigiu. Sculptor : Teodor Burcă.

Statuia lui Alecsandri, Iași, 1906

PRIMA COMEMORARE

● În vara anului 1915, împlinindu-se 25 de ani de la moartea lui Alecsandri, foștii săi prieteni și admiratori au organizat, la Mircești, o comemorare de proporții impunătoare. Au vorbit atunci, în fața cîtorva mii de participanți la solemnitatea organizată, reprezentanți ai guvernului, ai Academiei Române, ai primăriei din Iași și ai Universității : I. G. Duca, dr. C. I. Istrati, G. Mirzescu, și I. Onciul. În numele Teatrului Național din Iași, scriitorul Mihail Sadoveanu (pe atunci director al teatrului), a spus : „Alecsandri și-a iubit neamul mai presus de orice. A cules poezia populară și s-a inspirat din izvoarele vie ale acestei poezii, scriind întotdeauna în graiul curat al părinților. Într-un timp cînd literatura nu era o carieră, ci un apostolat, el a înțeles să-și consacre talentul și puterea de muncă, neamului”.

Comemorarea lui Alecsandri — Mircești, 26 August 1915. Vorbește Sadoveanu.

Documentar de
Ion Munteanu

Luceafărul

9

SANTINELA

În picioare, bine proptit în nisipul plajei, cu fața către mare, soldatul scrutează depărtările.

Imbrăcat cu costumul kaki, de la distanță mare se distinge greu în noapte. Dacă te-ai apropia mult de el, însă, și te-ai opri în fața lui, ai putea distinge cu oarecare ușurință: fața proaspătă, cu cîteva tulleie, doar; părul bălai-stins, abundent; privirea de-o mobilitate rară, aproape alarmantă, sau, altfel spus, trădînd o inteligență deosebită...; ținută impecabilă, la litera regulamentului.

E noapte și liniștea nopților de vară îl încintă, îl fascinează, privește ca orb marea, cuprins de tulburarea ivită pe neșimțite în aer, ce bine !...

suride blind, ochi strălucitori, pușca mai mult mingiată în mîini decît strînsă ostășește

...pînă la urmă trebuie s-o facă și p-asta, ce mai ! el e om de cuvînt și obraz, mai mare rușinea s-o lase-așa, în baltă, vorba-ala, o, nu ! el o ia, se-nsoară cu ea, nu-i o fată rea, e chiar bunică...

marea susură într-un limbaj pe care numai cîteva aleși îl captează, între care, iată, și el...

...și ce emoție ! ce emoție îl cuprinde cînd se află lingă ea !... deși nu s-ar spune că e chiar așa de rușinos, nici pe departe, destul de îndrăzneț pentru vîrsta lui, fără vorbe multe, e drept, mai mult fapte... Așa se face că, încet-încet, tot stabilizîndu-se legătura cu ea, iată că într-o bună dimineață vîzu cum aleasa lui prinde contur mai plin, se rotunjește frumos sub privirile curioase și atît de birfitoare ale vecinilor...

stringe arma puternic în mîini, încleștează dinții, injură printre dinți

...iar el, fără ezitare, cu fanatismul marilor opțiuni se împăună cu isprava lui, îl declar, zicea, mă înșor cu tine, zicea, îl numesc Adam, zicea, sau, hai să zicem : Ileana, zicea...

se uită pe cer, trăgînd aer în piept ca la un final de marș, sau ca la un început, puzderii de stele îl înșoptesc în noaptea caldă

...apoi ruptura cu părinții, chiar la vîrsta lui, atît de tînără, se făcuse mare, tată !, crescuse, mamă !, se maturizase repede, acum îl va lua și-n armată, dar înainte de asta el voia să le spună că trebuie să-și facă propria lui viață cu fata asta, rămî-neți sănătoși, eu plec în armată, eu servesc patria, rămîneți cu bine, voi veni-n permisiile să mă-nșor, orice-ați zice voi...

cu virful bocancului drept desenează figuri necunoscute în nisipul fin al plajei

...și după ce trecuseră mai multe permisiile, după ce armata, zăngănitul armelor, claritatea ordinilor — toate îl fermecaseră, atunci se hotărî irevocabil : va rămîne în cadrul armatei ! își va lăsa serviciul lui atît de comun (șofer pe-o rablă — puah !) și se va prezenta cu voioșie la ordinele domnului locotenent sau căpitan sau ahă... atîtea posibilități !...

isi aduce călcîiul drept lingă cel sting, virfurile pantofilor puțin depărtate, spatele drept, pieptu-nainte, fruntea sus — un drepti perfect, convingător

...avea talent, ce mai !, avea chemare, severitatea lui începuse să-i fie bine cunoscută, lipsa lui de ezitare devenise celebră în colțul acesta de univers ; astfel îl transformase lumea cu totul nouă în care intrase și în care, cu frenezia, dorea să rămînă în veci — lumea armelor, a siguranței, a regulilor cu sfîntenție respectate : aici, în acest spațiu, se simte ca pește-n apă, simte că trăiește, că nu se tirăște pe pămînt zadarnic, ca miile de miliarde de muritori amărîți, o să fie ascultător, harnic, disciplinat, va urca încet-încet în grad, spre admirația tuturor, va duce la bun sfîrșit misiuni dificile, va păstra secretele, marile secrete militare, cu acerbie, eh, în fine, o va aduce și pe ea, după ce-l va naște pe Adam (sau Ileana, ce să-i faci !...) și o s-o bage la popotă și vor fi cu toții ai acestei lumi atît de raționale și sigure...

un zîmbet subțire și rece îi tale fața, ochii îi scîlipesc victorioși, palma dreaptă apasă patul armei — în fața lui, marea, supușă, mocnind ascuns, înfrîntă

...îi place stăpîn, știe că are vocație atît în darea ordinului cît, mai ales, în executarea lui — lucruri de neînțeles pentru unii ; bunăoară părinții care stau în fața lui — acum sergent ! — într-o vizită la unitate, prin surprindere ; e-n misiune, n-are timp să-i primească, să aștepte ! — ordonase soldatului de la poartă, le pleacă trenul ? n-are nimic, vine altul, să aștepte ! — pînă, nu se știe cum, scăpaseră de pază și îl găsiseră și toți trei, în mare învălmășeală — of ! și soră-sa gravidă, de unde naiba ! — ar fi vrut să-l pupe, să-l ; dar nu ! era-n misiune, doar le-a spus !, să se depărteze de el, stai, măi, mămică ! nimic !, stai, măi, taticule ! nimic !, stai, măi, frățiorule !, lăsați vorba ! atenție la mine : drepti, mamă ! drepti, tată ! trage burta, sor-mio ! că vine locotenentul : drepti toată lumea !

clipe nesfîrșit de fericite în care nu mișcă nici privirea, în mijlocul plajei ; lumea se originea-ză în locul unde, regulamentar, salută universul întreg

Brusc, în farmecul ireal al nopții, din apă, parcă, undeva în fața lui, țîșnește o lumină puternică, densă, de-o indiferență rară. Cu mirare ce moare rapid, soldatul o privește fascinat : niciodată nu i se întâmplase așa ceva ! Întotdeauna paza lui era fără surprize : nici cel mai mic sunet, nici cea mai palidă lumină nu străpungeau zona, pe care el, santinela, o păzea cu strășnicie.

Nu mai că acum faptul se petrece : o lumină neobișnuită sfîrtează marea. Se freacă la ochi ; își trece mina greblă prin păr, automat, se concentrează reflex asupra armei. Lumina persistă. Inamicul ! — gîndește febril, rapid. Să-și facă datoria cum scrie la carte : somează o singură dată, apoi, fără ezitare, va trage în plin, cu folos, va lovi mortal din primul glonț. Fără tărăboi. Va apăra bărbătește obiectivul.

Ridică arma la ochi. Încearcă să localizeze, în raza puștii, punctul luminos.

inima începe să galopeze, încordarea îi ascute privirea, o căldură necunoscută îl cuprinde treptat

Pentru prima dată dă greș : jetul luminos se strecoară din bătaia puștii, fără să poată fi localizat. Atinge cursorul cu mina, așa, stai așa, aici e salvarea lui : arma care nu greșește, totuși, niciodată dacă face corp comun cu soldatul ; reglează cursorul cu mina, privind lumina cum zburdă insolent pe marea prea primitoare, stabilește distanța la 100 m., ocheste, dar fluxul luminos îi scapă, fuge, viclean, parșiv, deloc onest...

injură, broboanc de sudoare, bătaile rapide ale inimii, oftat a-dînc, profund, amaric

...deplasează cursorul la 300 m., e cu mina pe trăgaci, pregătît, dar nu mai zărește nimic în locul ochit, numai marea vălurînd interminabil, e noapte, își zice

înfrigurat, inamicul are o mie de metode de ascundere, mama lui ! îl fac eu pe el să se învețe minte, na ! : stabilește cursorul la 500 m, stîlpul de lumină rămîne o secundă în țeava puștii,

i-am prins ! gîndește, uite că v-am prins ! decorații, onoruri, permisiile, trăiți ! — zîmbet fugar

dar ciudățenia luminoasă se face iarăși nevăzută, undeva, înainte... panica i se usucă pe chip, îi urcă în gînd : inamicul are forțe incredibile, are tehnică de înaltă clasă, hoțu-naibil !, doamne, să nu dea greș încă o dată, tocmai acum cînd totul începuse să se limpezească, să se așeze...

inima, palpitații, sudoare, scrișnet : ce dracu...

se uită pe cătare, țîțește, își spune în gînd școlărește : cînd cuiul cătării este la mijlocul razei vizuale aflată în țeava puștii, atunci se poate trage în plin, eficient sută la sută, se cheamă că l-ai localizat pe dușman, l-ai prins, tu ești șeful !, mărește distanța la o mie metri, acum e sigur că a dejucaț planul criminal al inamicului, iată-l prins, pentru prima dată apasă pe trăgaci convins de reușită, trage !, glonte țîșnește cu o detunătură amplificată de pacea nopții.

În picioare, pe malul apei, tensionat, cu ochii bulbucați de atenție, santinela, așteaptă rezultatul. Cîteva clipe, care i se par veacuri, nimic nu mișcă pe mare, nici măcar valuri nu se mai aud, totul e ca la început de lume — și un oftat de ușurare pornește din pieptul santinei, dar imediat și-l reprimă deoarece, undeva, mai departe, mult mai departe și totuși atît de aproape, prin concrețea ei : lumina spintecă marea cu violență.

Genunchii soldatului tremură vizibil, sudoarea îi curge pe față, îi intră în ochi, privirea i se încețoșează, marea i se pare acum o namilă nemaiîntîlnită, perversă, culcată pe spate, strategic, oricînd gata să se ridice, uriașă, să-l strivească, să spulbere regulile și ordinele și limpezimea de cristal a lumii în care el, soldatul-sergent a intrat cu voluptate. Pielea feței i se încrețește și dacă ar fi ziuă s-ar putea zări cum o paloare ciudată îl acoperă, însemîndu-l, pecetluindu-l...

Privește resemnat, aproape, la lumina mereu înainte, sfîdătoare, ucigașă prin indiferența ei și, deodată, cade lent în genunchi, ca în vis, și tot atît de încet sa arma, fixează cursorul la infinit, suficient, pentru a nimici tot ce există la o distanță ce se dovedește, iată, a fi foarte mare și incontrolabilă.

Cu genunchii în nisip, într-o liniște grea, santinela este una cu arma și cu trăgaciul pe care, acum, apasă liniștit, cu gustul zădărniceii în suflet, deși glonte pornește viol din țeava puștii. O slăbiciune nefirească îl acaparează subit, arma îi tremură în mîini, îi cade pe nisip ca o jucărie refuzată ; se simte ușor ca fulgul și gol de orice dorință, cîteva clipe calme, ireale.

Apoi, o gheară de fier îl stringe inima ca într-o cuscă inatacabilă, durerea îi săgetează carnea, degetele string spasmodic nisipul călduț în pumni, marea dansează periculos în jurul lui, totul se învîrte ca la comedie, lumea a devenit un cerc foc care se rotește amețitor, distrugător.

Cade pe spate, în nisip, țeapăn. Răceala îl acoperă rapid, ca o mantie așternută cu grabă de un înșoțitor atent. Ochii sticloși, îndreptați către cerul senin nu mai pot zări cum luna străjuind stăpîn deasupra lumii, își trimite cu dărnicie lumina pe mare...

Cuiul cătării nu va fi niciodată la r loc.

corneliu zeana

Prin Tirgu Mureș,
toamna

Simplu, curat și limpede, direct,
— Deviză Marinetti —
Așa aș scrie despre Tirgu Mureș,
Loc înflorit și-nfloritor în sine,
Oraș cu numele de apă, curgător,
Iar apa-i pururea un dor curgînd,
Ce lustruit-a pietrele din cale
Cu jale, bucurie și răbdare
Precum poetul s'lefuind rostirea.
Orașul îl pătrunzi de-l iei în palmă
Ca pe un lucru rar și prețios
Și desluși-l-vei adîncul, firea,
Pornînd urcus domol pe strada Verii
Sau Bradului, după Mihai Viteazul,
Răzbind apoi către poteni și vii
Fria lanț de trecătoare cimitire
Și case răzlețite prin livezi
Cînd, gîză amezîtă de culori
De străluciri și forme și arome

Treci și petreci colinele pe rînd,
Colinele ce par a fi petale,
Privindu-i miezul de pe fiecare
Din orice loc cum atfel se deschide
Ca o alesătură transilvană
De pe-un ștergar ce desvelește piinea
Și parcă simțu-i seva cum pulsează
În freamătul de leneș furnicar
Al burgului acesta-n care-o clipă
Prea bine așezați și precumintii
Îmi par cu totul precumpănitori —
Acum sînt singurul nebun din urbe ?
Strig printre vii, dar nimeni nu m-aude,
Căci eu am timp, am inimă, am chef,
Găsit-am chiar un măr și nuc în larbă
Și sînt din cale-afară de bogat.

septembrie 1989

Ce multe stele
cad în noaptea asta !

Vezi, stelele au început să cadă,
Iubita mea cu ochi ca o genune
Ei dorm cu toții, sau nu vor să vadă
Sau, dacă vād, nu îndrăznesc a spune.
Privește clipa arderii supreme
Cînd astre mor, dar strălucesc mai tare

Și-ndreaptă spre pămîntul care geme
Un snop de traiectorii siderale.
În greu urcuș mă-nerincenă sforțarea
Tendoanele sînt gata să se rupă,
În piept îmi elecotește răsufierea,
Al inimii vulcan stă să erupă

Zvirlînd fierbînte-mi singele pe gură,
Mi-e ochiul înecat cercînd să vadă,
Trudit sînt peste fire și măsură,
Dar vreau s-opresc măcar o stea să

cadă
Căci, frate-al meu, cutează și te-ntreabă,
De sărăci-va cerul de podoabă
Rămîne-vom, atunci, aproape gol...
Opriți surparea stelelor în voi !

sfîrșit de august 1989

A nins cu flori
și sînge în Decembre

Cu timpul murit la picioare
Îndemnu-mă iată în ceas,
Prin față-mi alcargă cuvînte,
Cuvintele, ciini de pripas.

Sălbatici de pietre și bite
De nu poți să-l mîngii pe bot,
Se uită cu teamă spre mine,
Cum vreau să-l hrănesc și nu pot

Și cîmpul e iarăși o coală,
Cuvintele-s bumbi de argînt,
Mercurie vorbele zburdă,
Zadarnic încerc să le prînd

Mai bine-n cutreier pe-afară
Cu umerii astăzi ușori
Orașul e plin de poeme,
De vise, și ninge cu flori.

27 decembrie 1989

foaie lunară de literatură tînă

EDITORIAL

OPTZECI, NOUĂZECI,
SUTA!

„**a** veam 90 de kilograme — scria într-un loc Hemingway — și arătam ca un boxer de categoria grea!” Îmi place să cred că un astfel de lucru văd în mine cei care afirmă că aș fi un **nouăzecist**: un luptător calm, hotărît și lucid. Și de categorie grea.

Multe s-au spus, mulți — am senzația — că s-au prefăcut. Au glumit doar pentru a-i lăsa pe alții să creadă că un **nouăzecist** ar fi o persoană plăpîndă, un puf-puf, după cum bat vînturile, un timorat, un începător sosit „la lupta cea mare” și care, ce să facă, scrie și el. Aruncat în ringul cel mare va boxa doar cu umbra, în pauza dintre reprize; va fi agreabil și fals. Un tip pus să crească între cojile aruncate de alune și tremuratul genunchilor săi.

Paradoxal, **nouăzeciștilor** li s-a ridicat licența de luptă chiar înainte de a li se înmîna. La început, doar pentru a li se adînci disperarea, au fost îngăduiți la periferia atitudinilor publice. Cărțile lor au fost cele mai mici, au luptat în sălile cele mai lăturalnice. Au fost neantizați, dar s-au retras în cantonamente speciale, tip Martin. Acolo s-au antrenat buni ani de zile, departe de privirile coconetului literar, cu șarmul și siguranța de a fi la o bună categorie de greutate. 90 mi se pare o categorie perfectă. 80, încă vulnerabilă. 100, supraponderală.

A mai trecut timpul... Juriile s-au mai schimbat. Nouăzeciștii au primit dreptul de a-și declina identitatea și forța în deschiderea unor mari gale. Arena „Luceafărului” a fost prima și singura arenă centrală ce a deschis porțile nouăzeciștilor. „Seria” Ulici va deveni odată un procedeu clasic de luptă, probabil și din pricina lor.

Daniel Bănulescu

LIBERTATEA DE ...A

STAU ȘI MĂ ÎNTREB

Iecunosc! Am trăit ani de zile (vă spun și cîți: șapte) cu un cult pentru generația '80. Era, de fapt, mai mult o proiecție personală idealizată a ceea ce speram eu că trebuie să fie o generație literară. Nu-l frumos ce spun eu acum, dar era mai mult așa... cum să spun?... un vis! Asta e...! Eu știu că, atunci cînd nu scriu, mi se mai întîmplă să gîndesc și roz-bonbon. Dar ei, oamenii ăștia, cu cenaclurile lor, cu aroganța și cu subsolurile lor, EI și nu alții m-au făcut să mă apuc de mesecia asta nenorocită! Și-acum?!?! Uitați-vă la ei!

După ce, în decembrie trecut, hidra comunistă a pus șaua pe noi și ne-a încalcat definitiv, ei s-au ales c-o revistă. La-nceput, cineva mi-a cerut și mie o proză. Am dat-o, mi-au publicat-o. Peste o lună, la plăți... m-a umflat plînsul: „ăla, trecut”, odios, era un nabab! un mecenă!! Mă rog, mi-am zis, așa o fi bine! să nu dai nas mojitului, că ți se urcă-n cap! Da' nu de bani mi-a fost mie, că nu de-acolo mă-mbogăteam eu; mie mi-a fost de oameni...!

Pe urmă a-nceput...! Unu' îmi zice la gazetă că io (adică nu io! io, așa în general) dacă sînt cu guvernul, greșesc! Și cînd zice „greșești” are aerul că i-a și pornit glonțul pe țevă. Altu' îmi zice bă, sînt porci! Și cînd zice „porci” mă uit cu jenă în jos, nu cumva să-mi lucesc dracu' privirile antigubernamental. Mai zilele trecute aud că unu' mă-njură prin colțuri că m-a văzut el că mă plimbam pe stradă cu un coleg de-al lui de generație, azi dușman politic! „Bă, zice, Țirlea ăla, 'tu-l în cur pe mă-sa, a dat cu guvernul!” Adică ăla, colegul lui, era guvernul! Și io mă dădusem cu el! Brava, nene!

Acuma, în fond și la urma urmei, treaba lor! Poa' să-și scoată ochii, pe mine nu mă interesează! Abia am și io de ce ride! Da' mă-ntreba zilele trecute un prieten ce cred eu că ne desparte, literar vorbind, pe noi, nouăzeciștii, de ei. Sincer să fiu nu știu ce ne desparte! De-un singur lucru mi-e teamă...!

De-ăia zic: Cristi, Horia, Daniel, Radu, Ramona, Caius, Simona, Marius, Andrei, Nicoleta, Augustin, Paul, George, Ion... Vă rog!...

Da' tot stau și mă-ntreb: ce-o fi avut ăla cu mine, de mă-njura?!
Cătălin Țirlea

UN POEM DE PRIMA PAGINĂ

déjeuner
du matin

avionul zboară spre sud
mă trezesc într-o cameră
locuiesc în ea
(sînt omul de paie
sînt omul de tinichea)

pină fierbe cafeaua mă uit
la dîra de pe cer
pun niște muzică
pun pisica în
cutia de carton cu talaș
(sînt pekinezul toto
sînt leul cel laș)

în stînga ferestrei
fixată în zid scara de
incendiu copiii
care se urcă pe ea leagă
de treptele metalice cirpe
să însemne înălțimea exactă
foste batiste mincei
smulse flutură
singure

imi amintesc o poveste frumoasă
zece băieți se întorceau acasă
de la predeal după o partidă de schi
a venit nașul și n-au avut cu ce îl plăti

Grafică de Andreea Hănană

ori nu s-au înțeles băieții erau furioși
băuseră ceva aveau ochii sticloși
l-au amenințat pe naș el n-a vrut să
creadă
dar l-au aruncat din tren în zăpadă
chipiul îl asemăna cu scufița roșie
ciudat
și fiind întuneric lupii l-au confundat
cînd au coborît la bucurești pe peron
din naș rămăseseră doar bocanii și-un
centiron
după cum am arătat și mai sus
e cea mai frumoasă poveste ce mi
s-a spus

mă trezesc în cameră
locuiesc în ea
de la geam încolo este
o lume de basm
unde baletază mirifice personaje
nenea militianul nenea gunoierul
nenea hingherul
iar aerul miroase a
vechi ambalaje colorate
și mătăsoase

Horia Gârbea

CRONICA LITERARĂ

LA BULIVAR, BIRJAR

(**V**ariantă. De ce n-ar fi și critica o continuă coalaționare de texte? Am mai scris despre această poetă și mi-e imposibil să nu mă repet. Reiau deci exact ceea ce cred că nu i-a plăcut. Experiență sadică?)

Atelajul de hirtie la care s-a înhamat Editura Cartea Românească (1990) constituie re-debutul Ramonei Fotiade. (Ea a apărut mai întîi în colecția „Cartea cea mai mică”, prin 1986, cu texte grupate sub titlul **Punerea în libertate**.) Această cursă de ponei în Babilonul pre- și post-revoluționar a fost bine strunită de un important jocheu al poeziei contemporane, Florin Mugur. Roțile trăsucii sînt imbinat cu pap și au nostalgii de gumă arabică, scîrție velin și lasă urme delicate în nisipul presărat de artefactor pentru absorbirea bălților de cerneală din care se adapă doar caii cîștigători. Adesea, șareta se preschimbă într-o **drezină cu ingeri**, părăsită în halta **giurgiu-nord**: „traijul sfîrșește în stradă — un dimb linie ferată / pină la zidul spart / și navetiștii coboară în plină urbe provincială”.

Ramona Fotiade consideră, nu fără o anume cochetărie de cenaclu, că „decît tristan pe căluții de lemn / mai bine acar / la dreapta literatura la stînga realitatea!” Realitatea a dovedit însă că literatura poate sau nu să fie de extremă dreaptă, dar nu trebuie să facă uz de stîngăci. Ale Ramonei se pierd în negura **Universitas-ului**, deci, acum, „să tot fii trăsura preotului juniet” și poetă nouăzecistă pe bulevardul principal al literaturii contemporane! Partea nevăzută a lunii de miere generaționiste este că madame bovary sînt celelalte...

Dan-Silviu Boerescu

ANTIPOLITICA

GREAȚA

am învățat din viață și din cărți **DISPREȚUL FAȚĂ DE POLITICĂ**. Am învățat pe brînci.

Din viață, adică de la Ceaușescu și de la toți al lui: de la profesori (atît de învățați cu compromisul moral, profesional și politic încît mă considerau un mare **neadaptat** (!) pentru că nu-l făceam și eu); de la bunica (plîngea cînd îmi povestea că bunică-meu a obligat-o în 1945 să intre în Partid pentru ca el să scape de Canal); de la securiștii care m-au anchetat în liceu, de la Adrian Păunescu, de la Ana la Caiafa, de peste tot...

Din cărți, adică de la Caragiale (de exemplu) căruia, înainte de a fi simpatizant liberal, conservator sau tachist, îi era **SCÎRBA DE OMUL POLITIC**. Se vede asta cam prin tot ce-a scris.

O spun cit se poate de detașat: n-am întîlnit încă în România omul politic care să mă scape de **GREAȚA DE POLITICĂ**.

În timpul lui Ceaușescu era imposibil să nu faci politică. Da-ul sau nu-ul politic echivalau cu cele morale. Dacă stătea la coadă, dacă te-nghesuia în tramvai, dacă sorbeai din nechezol, dacă te uitai (la televizor), dacă auzai (la radio), dacă trăiai — făceai politică. Adică erai de partea lui Ceaușescu. Toată tineretea mea am făcut politică. I-am făcut, într-un fel sau altul, jocul lui Ceaușescu. Și m-am săturat. Gata! Pentru mine asta a însemnat „schimbarea istorică”: începînd cu anul 1990 pot, în sfîrșit, să nu mai fac politică.

Cristian Popescu

E. S. P. L. A.

Când am intrat la Editură, în vara lui 1951, director general continua să fie profesorul Al. Rosetti, care fusese reinstalat după război ca director al Editurii Fundațiilor Regale (până la 30 decembrie 1947) și după aceea, rămăsese în aceeași funcție la Editura de stat, al cărei nume s-a schimbat peste puțină vreme în Editura de stat pentru literatură și artă (E.S.P.L.A.). Localul era în frumoasa clădire din strada Orlando, nr. 39, colț cu Bd. Ana Ipătescu (fost Lascăr Catargiu), care mai păstra încă vie amintirea foștilor consilieri sau redactori de la Fundații, Camil Petrescu, Păstorel Teodorescu, Mihail Sebastian. Directorul general avea cabinetul, somptuos, la parter, în prima încăpere, pe dreapta. Unul sau doi pereți erau căptușiți cu dulapuri de lemn lustruit, prin geamurile cărora se vedeau luxoașele ediții critice și definitive, apărute la Editura Fundațiilor, și care acum deveniseră adevărate rarități: Eminescu și Caragiale, Arghezi și Blaga, Bacovia, Pillat și Voiculescu. Largi fotolii în marochin roșu încadrau colțurile biroului masiv, în spatele căruia se găsea un scaun-jilț, cu spătar înalt, și el de asemenea îmbrăcat în aceeași piele, fixată pe margini cu ținte aurii. Profesorul, având mai totdeauna o vestimentație elegantă, lăsând în juru-i un parfum discret, a cărui prospețime se simțea când își scoțea batista ca să-și ștergă ochelarii, venea la Editură câteva ore și nu cred că chiar în fiecare zi. Desigur că era consultat în privința planurilor editoriale, a condiției grafice, când era vorba de un album sau o ediție de lux, dar prezenta lui devenea din ce în ce mai decorativă. Conducerea de fapt o avea directorul „operativ” care era Al. I. Ștefănescu, tip flematic, dornic să scoată cărți bune, pe cât se putea face lucrul acesta în limitele restrictive de atunci, și directorul tehnic Ben Marian, un om foarte capabil, învârtindu-se prin tipografii, ca la el acasă, și cu mare trecere la femei. Aceștia doi reprezentau cheia și lăcătul.

E.S.P.L.A. era o instituție hipercentralizată, publicând în același timp literatură originală și clasici români, traduceri din literatura universală și scrieri de artă. Din ea s-au desprins la sfârșitul anilor '60 editurile ce aveau să se numească Minerva, Eminescu, Univers și Meridiane. Redactorii erau cam de toate vârstele, noi, cei veniți în 1951-1953, fiind cei mai tineri. L-am cunoscut aici pe Ionel Jianu, care conducea secția de artă, un bărbat înalt, cu un zîmbet fermecător, de o mare inteligență, totdeauna plin de sollicitudine față de colegii din generațiile mai noi, gata oricând să ofere un sfat, o sugestie. De secția de proză se ocupa în momentul venirii mele, Petru Comarnescu, și el un spirit efervescent, comunicându-și impresiile într-o vorbire cam renezită, cu un elan care-l denunța pe iubitorul de literatură și omul de carte. Tot la proză lucra taciturnul C. Toiu, scriitorul care-și va trage o bună parte din materia excelentului său roman *Galeria cu vită sălbatică* din experiența de la E.S.P.L.A. din acei ani. De secția de poezie răs-

punea fostul poet suprarealist Virgil Teodorescu, om foarte cumsecade în aparență, care însă va evolua dezastruos în anii dictaturii ceaușiste. Mai demnă de reținut este Elis Bușneag, redactorul devotat a zeci de cărți de poezie, descoperitoare inspirată a unor debutanți de talent. La secția de traduceri, unde a lucrat Dan Dușescu, reputatul anglist, se afirmau, ca foarte promițători, cum au și dovedit-o, Dan Grigorescu și Florin Chiarișescu și, ceva mai în vîrstă ca ei, peste cităva vreme, regretatul Dumitru Mazilu, care, deși licențiat în drept, învățase așa de bine engleza, încît a ajuns a fi invitat în Statele Unite de un nepot al lui Jack London. Se spune că la o întâlnire cu admiratorul marelui scriitor, ar fi fost prezentat ca traducătorul lui Jack London în România, care cunoaște și... franceza, fapt puțin obișnuit, se pare, pentru omul de cultură medie din „lumea nouă”.

În acești ani se inaugura colecția „Clasici ai literaturii universale”, unde versiunea românească a unor din tragediile lui Shakespeare e semnată de Gala Galaction, Ion Barbu, Ion Vinea. Era un prim pas de reducere în circulație a marilor nume, cărora li se alătură, ceva mai târziu, T. Arghezi și Lucian Blaga. Puterea îi tolera deocamdată ca traducători. Li se făcea parcă un fel de concesie.

Proaspăt venit în Editură, eu am oplat pentru secția de „Clasici români”, aflată în aceeași încăpere cu „Biblioteca pentru toți”, care pină la urmă s-au și contopit. Încă lucrau în aceste redacții Vera Călin, ca șefă, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Tatianna Golim-Nicolescu, dar care, foarte curînd, s-au mutat cu întreaga normă la Facultate. Șeful redacției a devenit Mihail Petroveanu, în timp ce redactor șef al Editurii era Silviu Iosifescu, plecînd și el destul de repede la catedră. Mișcarea de translație a continuat, Petroveanu trecînd în locul rămas vacant, iar de redacția de Clasici ocupîndu-se acum Ion Roman (care, din motive politice, a semnat o vreme Ion Manole, inclusiv serioasa monografie consacrată lui Anton Pann). Este momentul cînd începe să se inchege un corp de editori, de îngrijitori de editie, de istorici literari (ia ființă și o secție de istorie și critică literară), ce și-au făcut anii de ucenicie la E.S.P.L.A. Se întînesc aici între 1951-1954 Geta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, Andrei Rusu și G. Pienescu, Geo Șerban și Z. Ornea, Liviu Călin și Tiberiu Avramescu, Radu Albala și subsemnatul. Ar trebui amintit și Nicolae Gheran, care lucra însă la Direcția generală a editurilor din Ministerul Culturii. Nici unul nu urmăse vreun curs de textologie la Facultate, nu avea o pregătire specială în acest domeniu. Am învățat lucrînd primele ediții din colecția „Scriitori români” ai căror autori, nu o dată, erau ei înșiși începători. Trebuiau făcute colajonări de texte, note de subsol, uneori, prefețe. Omul cel mai aplicat, mai metodic, mai supus la obiect a fost regretatul Ion Roman. Mai în vîrstă decît noi, cu temeinice cunoștințe filologice și de istorie literară, dobîndite înainte de război, el ne-a fost un fel de profesor *ad-hoc*. Știa o mulțime de lucruri, scria

Un foc de frunze
mocnește-ntotdeauna
în colțul străduței fără nume !

Constantin Abăluță

ușor, avea darul de a le comunica și a se face ascultat. Sigur că, în timp, maestrul nostru au devenit Paul Zarifopol, Perpessicius, Șerban Cioculescu, dar „abece-darul”, pot spune, că l-am învățat cu Ion Roman. Profesionalismul său textologic se completa cu spiritul critic și chiar de finețe al lui M. Petroveanu, Milo, cum îi spuneau prietenii, mort la cutremurul din 1977, împreună cu soția sa Veronica Porumbacu, A.E. Baconski, soții Mihai și Onița Gafița. Petroveanu, bărbat înalt și suplu, brunet și cu ochelari de miop, avea o distincție intelectuală, un mod de a se exprima, care evita clișeele și stereotipiile, dispunea de un viu simț al umorului. Ostentațiile politice ale momentului se estompau pînă la dispariție în vorbirea și în scrisul său. Era unul dintre cei care combatău cu fervoare proletcultismul, bineînțeles, în limitele anilor de care vorbim. Cînd cultura română a cunoscut o epocă de liberalizare, după 1964-1965, M. Petroveanu a publicat studii substanțiale, precum cele despre Bacovia și Adrian Maniu.

Prin 1953-1954, Al. Rosetti a fost înlocuit cu A. Toma, ambițiosul și debilul poet-academician, care voia să concureze nici mai mult, nici mai puțin decît cu Eminescu. Postul de director general era mai mult onorific, și bătrînul, trecut bine de 70 de ani, venea la Editură numai spre a-și pregăti noi și noi ediții din unicul volum *Cîntul vieții*, ce pătrunsese și în manuale. Tin mîntie o sedință a consiliului editorial, din care făceau parte Perpessicius și Tudor Vianu, cînd cineva a propus reeditarea lui Octavian Goga, act de mare curaj pe atunci. Bătrînul A. Toma, spriiindu-se într-un singur picior, celălalt fiind mai scurt, a sărit ca ars: „A fost criminal de război!”. Ura lui împotriva poetului, care o cîntase totuși cu simpatie și compasiune pe „fata iidovului Ida. / Cu păr roș ca cărămida”, se unea cu o suspectă uitare, poate și de natură senilă. O. Goga n-avusese cum fi „criminal de război” pentru că murise în 1938 !

La E.S.P.L.A., unde, între timp, în locul lui Al. I. Ștefănescu, venise Petru Dumitriu, ca director, iar Alexandru Balaci, redactor șef în locul lui M. Petroveanu, am cunoscut „fie și de la oarecare distanță, pe citiva din marii scriitori ai perioadei interbelice: pe Tudor Arghezi, purtînd baston și cu vocea și întreaga ființă tremurată, pe Lucian Blaga trecînd sobru și tăcut spre biroul directorial, pe Victor Eftimiu, care, în plină discuție redacțională, își amintea că îl așteaptă Petru Groza și chema de îndată o mașină să-l ducă la Președinția consiliului de miniștri. Om de teatru, juca scena ca să „facă impresie”, căci taxiul se îndrepta spre Cismigiu, unde își avea locuința. I-am cunoscut de asemenea, pe Camil Petrescu, enervat cînd nu-l auzea bine pe interlocutor (purta un aparat auditiv, în urma infirmității dobîndite în primul război mondial), pe Iancu bărbat Ion Vinea, pe religiosul și distinsul Ion Marin Sado-

veanu, pe Cezar Petrescu, ce nu-și ultase accentul și nici „buchetul” de Cotnari, ca și, mai virtos, Păstorel Teodoreanu.

Într-o zi, a venit la Editură Gala Galaction, cu barba albă ca Moș Crăciun, încălțat cu o pereche de ciubote prăfuite și incins cu o lată centură cu pafă. Deși urca scările greoi, ținîndu-și cu o mîna ranta preotească, ridicată dintr-o parte, avea o privire foarte vie și o voce asemănătoare. Îl cunoscusem, plin de emoție, chiar la el acasă în strada Mihail Cornea (azi Gala Galaction), nu departe de Piața Filantropiei și Cimitirul evreiesc, ducîndu-mă să-i cer o prefață despre Calistrat Hogaș. Avea o figură și o bunătate de patriarh. Acum, regăsindu-se în localul fostei Edituri a Fundațiilor Regale, din anturajul căreia făcuse parte, ne povesti următoarea scenă: „Uite aici, în holul de la parter, lucram la traducerea Bibliei, împreună cu colegul meu, Pr. Vasile Radu. Aveam întinse pe masă și pe fotolii vreo șapte versiuni, printre care, la loc de frunte, ebraică, greacă și latină, cînd apărui în vizită Regele Carol II, însoțit de un mare om de cultură englez. Acesta fu extrem de impresionat de laborioasa noastră muncă, felicitîndu-ne. Vodă îi sopți ceva la ureche lui Al. Rosetti, care era și el de față, ca director al Editurii. După ce plecară înalții oaspeți, Jenică Cristescu, șeful contabil (care a continuat să lucreze în aceeași funcție încă destul ani și la E.S.P.L.A.) ne cheamă la casierie, unde ne înmînă fiecăruia cite 100 000 lei!”. Era un moment, cînd Carol își merita o adevărat numele ce i se dăduse de „Regele culturii”. Însăși editura, cu toate colecțiile ei, cu *Revista Fundațiilor Regale*, care apăreau în excelente condiții grafice, fusese opera sa pentru a cărei realizare găsise omul potrivit: pe Alexandru Rosetti, cu siguranță cel mai mare și mai savant editor român dintre cele două războaie. E.S.P.L.A. îi mostenise localul, chiar o parte din personal, cum era Jenică Cristescu sau fostul portar Argetoianu, un om foarte de treabă, aiuns acum funcționar, dar, din păcate, n-avusese cum să păstreze moștenirea libertății de gîndire și a gustului estetic. Literatura anilor '50 era, se știe, una dirlijată. Textele clasice nu mai puteau apărea integral (unele fiind interzise, de-a dreptul), contemporanii erau supuși dogmei realismului socialist. Și cu toate acestea, ținută mereu în corsetul cenzurii, E.S.P.L.A. a încercat să reia tradiția Fundațiilor, la început cu timiditate, însă pe parcurs reușind să inițieze colecții de ediții critice, pentru care a și pregătit o primă echipă de specialiști. Ei își vor da măsura în deceniile următoare. În pofida rigorilor politice și ideologice, a obligației de a tipări numeroase cărți conformiste, conjuncturale, firește, submediocre, E.S.P.L.A. a avut meritul de a publica două capodopere: *Bietul Ioanide* și *Morometii*, vol. I. Și în anii '50 nu era puțin lucru.

Al. Săndulescu

(Fragmente dintr-un volum de Amintiri)

mihaela minulescu

Cuprinsul vorbirii

Aglomerat de priviri
spui silabe sunete, culori
și răsăritul e acel O ! profund trăit
și oceanului mai înalt decît muntele
îi simți paloarea
și întunericului mai înalt ca amiaza
urletul i-l îngheți
într-o steapă luciditate !

Astfel, întrutotul rarefiat
cum suneam
trupul meu urcă, biată idee !..

Tauromahia

Mistificări ale clipei, halucinante
glasuri,
iluminări tîrzii, proiecții pe perete
în față răsărînd, în spate răsărînd.

Biet Babilon, sufletul meu !

Locuite cuvinte, umbre albe
în întunericul pieții publice

12

Lucrafarul

unde totuși, totuși, soarele pare
să răsară, —
biet Babilon, sufletul meu.

Locuitori ai cetății în carnaval
cu dansuri lente, dansuri vii,
cu tauri izbucnînd din ziduri,
cu oameni izbucnînd din pietre.
Locuitori ai cetății pîndînd amăgîtor.

Biet Babilon, sufletul meu .

Restitutio

Relieve străine,
mortificate priviri înlănțuindu-mi
sufletul,
pietrificate vieți adîncindu-mi urma
în fără-de-viață, —

aici, unde-odată dansa sarabanda
prea-vestita balerină, înger căzut,
unde cohorte își odihneau trupul
și regele-n delir cînta un spațiu vast
cît universul,

aici pașii sunt relieve, moarte însemne,
pline de respirații ce-au fost și nu vor
fi fost
decît în ochiul meu străin.
decît în celula acestui creier
ce contemplă, vas de vas,

tăind aerul ferestrei
ca niște lame de lumină vie,
ca niște comete, de-ntuneric.

Iată întunericul, dunele, trupul uscat
și noaptea, nesfîrșit perpetuă, —
leii pustului întinzîndu-și urletul
pe alba orbire
fum magic în sparta carcasă.

Și tu în șoaptă, atingînd nisipul :
„Ar trebui, ar trebui trezite pietrele
înainte de a deveni piramide...”

Urletul

Cumplita singurătate
și întunericul te cuprinde brusc
în plină lumină de zi.

Să nu poți urla pe creasta vieții tale
cînd trupul rupt de avalanșe,
te cheamă

de undeva de departe, de foarte
departe..

Homer

Liniștea unei amiezii.
Zgomotul bălăiei undeva departe,
un pîianjen albastru urcă stîcila
ferestrei, cutremurată,
doar el și strigătul de departe,
de tot departe, dragostea mea.

urme funerare, parcă fumegînd,

aici regele s-a adîncit în trupul pietrei
pîndîndu-mă mut.

Noaptea, orașul

Vibrații ale orașului
risipite-n corozanele prelungi
ale pipilor măturați de aerul rece.

Trepidații ale păsărilor

Grigorescu cel de toate zilele

Ignoranța („somnia rațiunii”) este sursa misticismului cultural, care a anesteziat vreme îndelungată speranțele de deșteptare a numeroase colectivități umane. Nevoia de gloriificare, nevoia de panteon local populat cu figuri scăldate în lumini idilizate nu ne-a ocolit nici pe noi. Generații întregi au fost nutrite cu asemenea surrogate, așa încît orice inițiere didactico-patriotică asupra lui Eminescu, de pildă, se reducea la sintagma: „cel mai mare poet național, care a scris romanța Pe lingă ploii fără soț și Scrisoarea a treia, unde Mircea se întâlnește cu Baiazid și-l învinge în luptă“! O viziune deformantă, adesea vulgarizatoare și, în orice caz, simplificatoare planează și asupra altor opere și personalități din toate domeniile, nefiind excluse nici cele din sfera sportului ori a cinematografului, răsfațate de aureola popularității, orice s-ar spune, imaginea lor fixându-se în conștiința publicului larg în conture generice și fatalmente aproximative. Zeități de provincie au fost consacrate de această industriosoasă fabrică de simboluri ale genialității și trufiei naționale, în termeni care anulau, cel mai adesea, pină și criteriile bunului simț, propunind posterității o adunătură de locuri comune, amorf și impersonale. Printre victimele unei asemenea pseudo-strategii culturalizatoare (de masă, nu-i așa?) putem evoca aici pe Ion Creangă și Mihai Eminescu, pe Bacovia și Blaga, mai nou pe Nichita (unii nici nu mai știu că s-a numit și Stănescu!), pe Ciprian Porumbescu și George Enescu, pe Andreescu, Luchian, Băncilă (pentru o largă categorie de „cunosători” de artă), Brăncuși, pe Caragiale și Ionesco, pe Iorga, Noica și Eliade, pe Burhele și Moisiș și încă pe mulți alții.

Astăzi ne propunem să reconsiderăm mitul Grigorescu, patriarhul picturii românești pentru toată lumea, chiar și pentru cei care n-au văzut nici un tablou de-al său, cu excepția celor reproduse în manualele școlare sau popularizate prin emisiunile enciclopedice ale televiziunii!

Pentru omul obișnuit, Nicolae Grigorescu este pictorul „carilor cu boi” și al „ciobănașilor”, sigiliile inconfundabile ale picturii noastre naționale. Grigorescu în-

susă pare să fi supralicitat aceste motive în versiuni nenumărate, după cum i le solicitau comanditarii, ceea ce a dus la o „saturare” a pieței și, nu mult după aceea, la calchierea modelului pină la proliferarea unei adevărate industrii a falsurilor. Așa s-a ajuns, destul de repede, la demonetizarea unei școli care promovase în areal românesc însemnele unei modernități, ce se altoia pe trunchiul picturii autohtone încărcată de ticurile tradițional-academiste, de truculența recuzitei și gustului artistic burghez și, nu în ultimul rând, de dulceaga mireasmă a incropirilor idilico-folclorizante, ce au făcut o statornică carieră în epocă și multă vreme după aceea.

Grigorescu a păcătuit prin realizarea unei opere superficiale în conținut, concesivă în opțiuni tematice și motivice (se pare că a știut să-și precupețască cum trebuie meșteșugul), dar solid articulată în planul picturalității, al virtuozității profesionale. N-am vrea să acredităm imaginea unui alt Grigorescu decît a celui care a impus în arta românească o vi-

ziune novatoare, deschisă spre cuceririle avangardei europene, care aduceau în pictură o altă înțelegere și instrumentare a luminii. După Aman, experiența artistică a lui Nicolae Grigorescu se constituia drept una dintre cele fără de care pictura națională nu și-ar fi dobîndit identitatea, de care avea atîta nevoie. Scăderile picturii lui Grigorescu sînt mult mai mici decît semnificația revoluționară pe care a sădit-o în conștiința neamului gestul său întemeietor. Pentru că maestrul de la Cimpina a fost descăleătorul de țară al picturii române, cel ce a pus piatra de temelie a noii vîrste a artei plastice naționale. Un reper de la care altfel se judecă opera și contribuția marilor deschizători de drumuri către panteoanele europene ale artei, care au fost Andreescu și Luchian.

Este o evaluare a posteriori, se înțelege, dar ea poate ajuta pe cel mai puțin deprins cu ierarhizări de acest fel în cîmpul artelor în a cuprinde un univers de valori și de orbite stilistice și estetice, față de care momentul grigorescian nu ne apare decît în aceeași lumină în care se află, de obicei, purtătorul de diapazon în acordajul unei orchestre aflată înaintea marelui concert. Postură inconfundabilă, de neînlocuit, dar niciodată esențială!

Și dacă astăzi sîntem dispuși să acceptăm în persoana lui Grigorescu expresia deplină a clasicității, maestrul de necontestat al artei de șevalet de la noi, în cazul celorlalți doi artiști, amintii mai înainte, trebuie să fim de acord că ne aflăm în fața primelor exprimări, limpede formulate, ale geniului creator românesc. Acestea ar fi diferențele, planurile pe care se cuvine să ne situăm, ori de cîte ori vrem să cuprindem în termeni obiectivi ființa și vocația europeană a artei și a picturii românești, în special.

Să corectăm, așadar, măcar în ceasul din urmă, ceea ce atîta amar de vreme manualele școlare și fițiucile de popularizare culturală — această malformantă didactică pusă în slujba unor precare țeluri patriotarde — au impus conștiinței publice cu obstinație. Ieșirea din vîrstele ignoranței trebuie s-o probăm cu acceptarea valorilor. A propriilor valori, de care nu ducem lipsă și care, doar ele, ne pot vindeca de recidivantul simptom al mistificărilor de circumstanță. Trăim într-un timp și într-o lume, cînd nevoia de idoli pălește în fața nevoii de adevăr și valoare!

Corneliu Antim

muzică

Tăcere și sunet

1. Corect ar fi, poate, să definim doar în-existentul. De exemplu, Tăcerea:

- o șansă pentru imbecili
- umbră a cuvintelor
- anticamera urletului
- spațiul dinaintea muzicii
- gîndul nespus sau spusă negîndită, etc...

2. Jurămîntul tăcerii se face cu voce tare.

3. Au mai spus și alții, cred, lucrurile astea. Vorbesc ca să nu tac?... O șansă ar mai fi. Tot dincolo de tăcere. Vorbînd reinventăm pămîntul. Cîntînd reinventăm cerul. Cu tot mai multe defecte. Ale noastre.

4. Priviți un desen. Golul din el — tăcerea. Linia — marginea dureroasă a Formei. De fapt, sunet. Concretul joc al abstracțiilorlor.

5. Să dilatați, monstruos, un sunet. Să observați în burta lui, în Marea Amniotică, Tăcerea. S-o ascultați.

6. Tăcerea absolută a cercului.

7. O temă bachiană. Celibidache vede relief. Sunete mai înalte sau mai joase. Frecvențe. Ceva se pierde. Cît?... Compozitorul contemporan încearcă disperat să pătrundă în interiorul sunetului. Anatomie. Cadavrul unei idei. Chiar dacă bine-mirositor.

8. India — Cruciada Tăcerii.

9. (...)

10. (...)

11. Veți comenta, cu siguranță, punctele 9 și 10. Cît de puțin. Așadar, nu-i nimic de făcut.

12. Profilul Tăcerii. Tă-ce-re. Triptic, simetrie perfectă. Urcare și coborire. Ființa ne-ființei. Arcadă barocă precum tema Invențiunii în re minor de Bach. Rămînem la ea: Simplitate pregnantă. Apoi, și poate asta înseamnă cultură, divagația, comentariul ideii, neliniștea/netăcerea detaliului. Și totuși Bach, creatorul, nu seamănă cu catedralele timpului său. Iluzia ne-o creează, uneori, orga dar muzica trebuie gîndită (și el face asta adesea) în afara instrumentului.

13. Verbozitatea lui Rachmaninov. Confesiune pe care n-o pot urmări pină la capăt. Concertul II pentru pian. Teme frumoase aranjate într-o glastră al că-

rei smalt lucește prea tare. Să căutați ceramica puternică, nesmălțuită. Recipientul fisurat de timp.

Să ai orgoliul superior de-a uita de tine.

14. De la comunicare la cuminecare (Cioran). Altfel spus, drumul spre „tăcere”, spre profunditate. Și tot el ironizînd finalurile „zgomotoase” ale lui Beethoven. Finaluri anticipabile ușor, „saluturi prelungite”, cum le numea Vieru. În opoziție, Bach cu piesele sale „deschise”, ce depășesc orizontul barei duble finale. Cioran greșește. Și Bach anunță prin tensiunea crescută a cadențelor de virtuozitate, chiar dacă foarte concise, bara dublă. La urma urmei „lava” unei teme beethoveniene în „erupție” nu poate fi oprită la poalele vulcanului.

15. O pagină albă trebuie însămințată. Una plină, plivită. De cele mai multe ori, într-o partitură, înlocuiesc note cu pauze. Fac loc circulației „plinului”. Încerc să creez vidul de care vorbește François Cheng.

16. La pian, Horowitz. Tăcerea/nemișcarea trupului și feții — hieratică mască atzecă — și mîinile „prelungiri vii, nervoase. Accente scilpitoare. O admirabilă lecție despre inutilitatea metronomului. Despre libertate.

17. Tot mai aproape de gîndul de-a compune „cantus plantus”-uri. Doar atît. Despodobire.

18. Fastuoasa togă a orchestrei peste un „trup” melodic sărac. Dacă unii oameni ne dau șansa de-a o face pe moralistă, înseamnă că au și ei valoarea lor. Sîntem creația lor.

19. Pămînt bolnav. Acupunctura ploii. Orgă.

Valentin Petculescu

t.v.

Am putea să ne amuzăm, domnule Theodorescu

Desigur, motive de distracție sînt destule. Ca și mine, nu ați fi putut urmări, decît rîzînd, prezentările spectacolului de varietăți din după-amiaza zilei de duminică 19 august. Reproduc din memorie (șarjînd, firește) discursul de autoprezentare al unui domn:

— Eu am creat versurile pentru cîntecul ce urmează, creat de compozitorul Ion Ionescu, Iubirea eternă, pe care o să vi-l dăruie, creîndu-l pentru dv., Trio Mitică. E un cîntec închinat minunatelor zile pe care le trăim, acum cînd am scăpat de sub jugul multimilenar al exploatării socialisto-comunistilor (așa spunea domnul cel grasuț — el scăpase cu bine!) și am pășit în lumina vremurilor noi. Urmează Trio Mitică, simbolul simbolurilor! (Aplauze furtunoase, îndelung prelungite, care se transformă în ovații. Spectatorii, în pipioare, scandează: „Mi-ti-că! Mi-ti-că!” și: „Libertate, cît de mult te iubim noi pe tine, dragă!” „Un grup de mame cîntă la unison: „Vai ce rău ne-au asuprit, mamă, mamă!”).

Am putea să contemplăm amuzații diferite chipuri ale lozincăriei de tip 1950 ori să gustăm din marmelada unor fraze care descriu, în alte emisiuni, frumusețea minunată a minunatei noastre patrii din acest an minunat, am putea alege dintre perlele unor prezentatori (nu numai din emisiunile de Actuali-

tăți)... Ei, da, pentru că am pomenit de Actualități, emisiune aflată într-un vizibil progres, ce-ar fi să faceți o încercare? Urmăriți în întregime emisiunea dintre orele 21 și 22 și — dacă nu vă ia somnul; și n-o să vă ia, că știrile externe, brrr! — treceți pe programul unu al radioului și ascultați radiojurnalul (tot dv. răspundeți și de el). O să observați că e o emisiune de zece ori mai bună — și totdeauna mai cuprinzătoare — decît sora ei de la televiziune.

Am putea deci să ne amuzăm — luna concediilor, de! — dar eu sînt încăpătînat și nu uit. Sînt numai trei săptămîni de cînd scriam în această rubrică. „Dacă televiziunea vrea cu adevărat să pornească măcar, și să sprijine cît de cît o acțiune pe plan național pentru salvarea Deltei, e bine să știe că nu va fi deloc ușor și că nu e suficientă amenințarea vizitatorilor nesăbuiți cu niscaiva amenzi. Ele sînt necesare, dar cituși de puțin eficiente. Deci S.O.S., domnule Theodorescu! Sîntezi pe cale să faceți un lucru într-adevăr important. Nu vă opriți după primii pași“. Nu v-ați oprit după primii, ci după primul pas. De ce? În locul emisiunii S.O.S. Delta! a apărut alta, ce se cheamă frumusețea S.O.S. natura! și care, iată, a descoperit ce ne doare mai rău și mai rău. Coasta. Coasta de azur. Sînt acolo prea multe deșeuri și, de! Dacă se degradează peste o sută de ani Coasta de azur, ce ne facem noi la vară? Eu nu folosesc vorbele tari (m-au învățat părinții să fiu politicoși) și nu voi agita amenințător arătătorul. S.O.S. Delta, domnule Răzvan Theodorescu! Faceți-vă un nod la batistă — și nu mai uitați lucruri atît de importante. Să știți că promisiunile pe care dumneavoastră în persoană le-ați făcut (cu privire la Delta) vi le voi aminti în fiecare săptămînă! Pînă cînd fie că o să ne plictisim amîndoi (oricum, de amuzat n-avem de ce să ne amuzăm), fie o să vă gîndiți că — totuși! — v-ați dat cuvîntul, și o să acționați în consecință. Să știți că și pe mine mă doare Coasta de azur — și toate coastele lumii, amenințate de poluare. Să vă doară toate coastele, iată un lucru pe care nu vi las dori. Dar să vă doară puțin amintirea Deltei, asta da! Ce Dumnezeu! A fost o simplă promisiune de turist dezamăgit? O păcăleală? Încă una?

Florin Mugur

PENTRU TRIUMFUL RAȚIUNII

„TESTAMENTUL PORTOCALEI“
de ANTHONY BURGESS

Existența artistică a lui Anthony Burgess a început în clipa când existența lui fizică a fost amenințată: medicii îi diagnosticaseră o tumoră care nu-i mai lăsa decât un scurt răgaz. Departe de a se lăsa copleșit, condamnatul — care fusese până atunci un subtil muzician și un erudit profesor de literatură engleză — a pornit o dramatică luptă pentru a opri timpul în loc și a depăși hotarele prea înguste ale biologiei, pe calea scrisului. Intensificarea până la paroxism a vieții interioare l-a dus la convingerea că fiecare om și fiecare creație a omului reprezintă o cucerire prea însemnată asupra neantului pentru a mai îngădui ca ele să fie știrbite, anulate. La aceasta s-a adăugat și un traumatism moral greu de suportat: prima sa soție, violată barbar de trei tineri huliganii londonezi, nu și-a mai revenit niciodată și a murit în chinuri. Sint determinante accidentele care, într-un aliaj intim cu cele de structură psihică au situat cea mai bună parte a epicii lui Burgess sub semnul unei consecvențe combaterii a violenței, sub toate formele în care poate fi detectată ea, celebritatea atingând-o romanul, în cheie de știință fantastică, „Portocala mecanică“, ecranizat cu mare forță de Stanley Kubrick.

„Orange Testament“ (Testamentul portocalei) fără a fi o urmare directă a romanului amintit, este mai strins legat de el, atît prin spiritul care prezidează desfășurarea ameițitoare, contradictorie, a unor peripeții picarești — la modul cerebralizat — cît și prin personajul care evoluează în ambele cărți: poetul Enderby,

care ține cursuri de „creative writing“ la o universitate din New York. Tema fundamentală este aceeași: un necruțător tir de baraj împotriva unei societăți care duce la reificarea individului, înlocuiește cultura și spiritualitatea prin civilizație mecanică și cuantificare, schimbă tabelul de valori morale cu inventarul de obiecte la modă și face troc cu sentimentele. Dar de data aceasta autorul pune accentul pe pericolul infățișat de rigiditatea conformismului, de violența și agresivitatea manifestate pe planul ideilor. Enderby, pentru care esența răului o constituie spiritul de distrugere — inclusiv distrugerea unei identități — întreprinde, în decurs de 24 de ore agitate, un periplu prin toate bolgiile artei, culturii și ale subspeciilor de mass-media. Această construcție situează scurtul roman al lui Burgess în zona unei parodii de gradul doi, călcînd, oarecum, rătăcirile lui Bloom prin Dublinul devenit homerice. De altfel, influența lui Joyce — păstrînd toate proporțiile convenite — se resimte și în unele deliruri verbale, în folosirea unor elemente viscerale, pe-alocuri chiar scatologice, destinate să accentueze asaltarea spiritului de către materie, a ordonării de către inform, într-o lume dominată de surogate și succedane, ajunsă să se teamă de autentic. Clovn raisonneur și paradoxal-înrudit cu Citrine al lui Saul Bellow, dar mai ales cu Humboldt — Enderby se apără balansîndu-se pe sîrmă deasupra acestor abisuri, avînd drept „umbrelă protectoare“ luciditatea și sarcasmul, scepticismul luminat al celui care

știe că orice fel de absolutizare amputează, că adoptarea unui model, chiar desăvîrșit, implică renunțarea la zeci de latente care, însumate, au o valoare mai mare. În această lumină, adoptînd un stil incisiv, cu tușe de grotesc negru, un dialog cu sincope jazzistice, Burgess realizează o vertiginosă paradă de personaje bariolate, în pastă groasă — rasismul ca și Black Power, „machismul“ ca și mișcarea pentru eliberarea femeilor, sexualitatea dezlănțuită și devenită scop în sine apărînd la fel de ridicule și caduce prin exacerbarile lor. Proiectat inițial ca eseu, romanul ar fi ieșit ca o Minervă gata înarmată din creierii autorului, fără această tratare uneori hiperbolică, fără o nepuizabilă vis comica.

Așa, el păstrează, în schimb, avantajul unei mari densități de idei, de premise pentru debateri interesante. Eros și Thanatos, alternate ca pasiune și ataraxia, ca vietul și liniștea mării, sau trecutul privit în chip de tapiserie (mai exact, de patchwork), la care lucrează nelstovit memoria, permițîndu-i „prof“-ului în dificultate de memorie să completeze armo-

nios, cu figuri și biografii create de el ad-hoc peisajul dramaturgiei elisabetane — sint doar citeva din aceste stimulatoare ipoteze de lucru.

Dar desigur că ideile cele mai prețioase rămîn cele generate de episodul central: răsunet și urmările filmului realizat, la sugestia lui Enderby, după amplul poem al poetului catolic Gerard Manley Hopkins (figură literară reală, de la sfîrșitul veacului trecut), intitulat: „Naufragiul vasului Deutschland“. Băgat pe banda rulantă care, la Hollywood, „scoate două milioane de dolari și dintr-un produs inițial de doi cenți“; trecut din epoca lui Bismarck lîngă lagărele lui Hitler, transformat într-un policolor „soap-opera“, un fel de „love-story“ cu stihar și comănaș, sinistra corcitură rezultată din poemul filozofic e acuzată că ar fi stîrnit instinct de violatori printre cîțiva tineri spectatori. La masa rotundă organizată doar în scopuri de scandal și „împănătă“ cu reclame comerciale de către o rețea de televiziune, Enderby torpilează totul prin curajul cu care face emisiunea, deși, pe viu, de nedifuzat, restabilind adevărul. Restabilind, în primul rînd, puritatea și inocența artei, cînd este judecată sub criteriile estetice și nu aservită arbitrar acțiunii, în care caz oricare june care și-a asasinat unchiul ar putea invoca exemplul nefast al lui Hamlet...

Și, chiar dacă Enderby plutește debusolat, derizoriu Quijote care — în episodul, inevitabil în metropolele violentei, din metrourul newyorkez — alungă cu bastonul-spadă trei huligani, el nu ne apare ca un invins iremediabil. Poemul la care lucrează, probabil cel mai direct purtător de cuvînt al părintelui său spiritual, e vocă disputată dintre Augustin, susținătorul determinării omului, și Pelagius — la vremea lui, osîndit pentru erezii, care afirmă sus și tare: omul rămîne liber să aleagă, stă în puterea lui să stăpînească pînă și răul din ființa sa. „Testamentul portocalei“ devine, deci, un testament al încrederii în triumful rațiunii. O pledoarie pentru raporturi suplă și complexe între individ și societate. Altminteri, pierzîndu-și gustul pentru viață, aroma personalității autonome, omul riscă să devină o „portocală mecanică.“

Eugen B. Marian

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRĂTUL

TRONUL (12)

B.K.S.:

La ora douăsprezece la amiază, ca gardier al tribunalului imperial, puneam pe umeri distinsului domn o togă neagră, ce atîrna pînă la pămînt, în care monarhul începea ora judecătii supreme și definitive, care dura pînă la unu, în limba noastră denumită celot.

Stăpînului nostru îi plăcea ora aceasta de judecată și dacă era în capitală nu neglija niciodată obligația judecătorească, chiar și în detrimentul altor obligații foarte importante și ele. Conform tradiției împăraților noștri, milostivul nostru stăpîn stătea tot timpul în picioare, ascultînd cazurile și dînd pedepse. În istoria Etiopiei, curtea imperială era o tabără ambulantă, care se muta din loc în loc, dintr-o provincie în alta, în funcție de informațiile spionajului împărațesc, a cărui sarcină era să stabilească în ce regiune se anunțau recolte bune și unde se aflau cele mai bogate turme de animale. Spre aceste locuri blagoslovite se îndrepta capitala itinerantă a împărației, iar curtea imperială își ridica acolo corturile sale numeroase. Apoi, cînd locurile acestea fertile erau secătuite de cereale și carne, svinđ în vedere informațiile spionajului omniprezent, curtea imperială își strîngea corturile și se muta în altă provincie a imperiului ce se anunța bogată în recolte. Capitala noastră Addis-Abeba a fost de altfel ultimul loc de așezare a curții pe vremea renumitului împărat Menelik, care a ordonat ca aici să fie construit orașul și primul din cele trei palate care împodobesc localitatea. Încă din perioada migrației, unul din corturile de culoare neagră era pușcăriu în care erau ținuți oamenii bănuți de vinovății extrem de periculoase pentru existența monarhiei. Atunci, împăratul, închis într-o cușcă acoperită, deoarece nici un muritor nu putea vedea chipul celui mai luminat, practica ora judecătii în fața cortului negru. În schimb, stăpînului nostru apărea drept judecător suprem într-o clădire special afectată acestui scop, ca aripă a palatului principal. Stînd pe un postament, milostivul stăpîn asculta problemele așa cum erau prezentate de părți și dădea pedeapsa. Aceasta era în concordanță cu procedura stabilită acum trei mii de ani de regele israelian Solomon, al cărui urmaș în linie directă — așa cum stabilise dreptul constituțional — a fost mărînimosul nostru împărat. Sentințele pe care

monarhul le dădea pe loc erau ireversibile și definitive și constau în pedeapsa cu moartea — executată imediat. Pedeapsa aceasta cădea pe capul complotiștilor, care, necredincioși și fără teamă de blesteme doreau să pună mîna pe putere. Dar generozitatea stăpînului își arăta și partea sa binevoitoare, cînd apăreau situații mai deosebite în care, fie din neatenția gardienilor, fie datorită istețimii formidabile, vreun picic apărea în fața judecătorului suprem, implorîndu-l să facă dreptate, pîrînd unele notabilități ce îl oprimau. Atunci venerabilul stăpîn cerea pedepsirea acelor notabilități, iar în ziua următoare îi ordona lui Aba Hanna să-i plătească amărîtului o sumă frumusească.

M.:

La ora treisprezece distinsul stăpîn părăsea palatul vechi, mergînd la palatul jubilar — reședința sa — ca să prînzească. Împăratul era însoțit de membrii înaltei familii și de demnitarii invitați cu același prilej. Vechiul palat se gotea repede, coridoarele se linișteau, iar gardienii începeau motăiala obișnuită de după-amiază.

VINE, VINE

Se emit prea multe legi, se dau prea puține exemple (Saint Just).

Și s-au dus după deșertăciune și au venit ei înșiși deșertăciune? (Ieremia, 2, 5).

F.U.H.

Da, aceasta s-a întimplat în 1960. Un ev groznic, prietene. Un vierme nociv pătrunsesse în miezul sănătos și zemos al împărației noastre și totul s-a petrecut atît de înfiorător și nimicitor, că acest fruct, cu regret, în loc de a fi plin de suc, s-a umplut de singe. Să lăsăm steagurile în bernă și să ne plecăm capul. Să ducem mîna la inimă. Azi știm că am văzut începutul sfîrșitului și că ceea ce a avut loc mai tîrziu, a fost în mod indiscutabil, ireversibil.

Serveam atunci pe venerabilul domn, fiind funcționar la departamentul suitei din Ministerul Ceremonialului. În decurs de numai cinci ani de muncă asiduă și impecabilă am avut atîtea griji că am încăruntat complet. Aceasta se datorește faptului că în momentul în care stăpînului nostru pleca în vizită în străinătate sau părăsea Addis-Abeba, ca prin prezența sa să dea splendoare vreunei provincii, în palat începea o luptă acerbă și deșănțată pentru a fi inclus în suita împăratului. Lupta se ducea întotdeauna în două runde: prima cînd notabilitățile și demnitarii se disputau pentru includerea propriu-zisă pe listă, iar a doua, în care numai cei victorioși se băteau între ei pentru a dobîndi un loc cît mai înalt și demn

în suită. Virful propriu-zis al suitei, de fapt primele sale rînduri, nu ne dădea nouă, funcționarilor, nici o bătaie de cap, căci alegerea o făcea în exclusivitate milostivul stăpîn, iar hotărîrile sale, de fiecare dată, ni le transmitea aghiotantul împăratului prin intermediul cabinetului maestrului de ceremonii.

Din virful acesta făceau parte membrii familiei imperiale și ai consiliului de coroană, miniștrii care se remarcău, cît și acei demnitari pe care distinsul stăpîn voia să-i aibă în apropiere sa, dacă în prealabil avusesse față de ei unele bănueli că în lipsa sa ar putea pune la cale vreo uneltire în Capitală. N-aveam greutăți, de asemenea, cu stabilirea celor din coada listei suitei, în care intrau oamenii securității, bucătarii, pernarul, garderobierii, purtătorii pungilor cu bani, hamalii de cadouri, îngrijitorii cîinelui, cărăușii tronului, lacheii și slujitorii. Dar între virf și coadă era și un cîmp curat, locuri goale pe listă, și exact acest spațiu gol doreau să-l umple favoriții și curtenii. Noi, funcționarii de la Departamentul Suitei, trăiam ca între niște pietre de moară, așteptînd doar să vedem pe care din noi ne vor zdrobi. Trebuia să scriem pe listă numele propuse și să le trimitem mai departe. Asupra noastră se năpustea o grămadă de favoriți, care ne atacau cu rugăminți, cu amenințări, auzindu-se plînsese, jurăminte de răzbumare, unul cerea milă, altul împingea bani, unul promitea muni de aur, al doilea te speria cu denunțuri. Sunau, fără întrerupere, protectorii celor favorizați, iar fiecare recomanda ca omul său să fie trecut, răpîndu-se și amenințîndu-ne. Nici de protectori nu trebuia să te miri, căci și aceștia făceau propunerile sub presiune, fiind puternic împinși de jos, concurîndu-se reciproc, căci ce rușine ar fi îndurat dacă unul din protectori și-ar fi amplasat pe listă pe unul din favoriții săi, iar altul — nu. Da, pietrele de moară se puneau în mișcare, iar nouă, funcționarilor din cadrul Suitei, ne albeau templele de atîtea presiuni. Fiecare din protectori ne putea face praf și pulbere, dar era oare vina noastră că nu puteam pune pe listă toată împărația? După ce s-au înfipt cu toții și lista s-a stabilit oarecum și s-a netezit, începeau noi săpături și răsturnări, schimbări în sus și în jos, noi certuri și țifne. Căci cei care erau mai jos, doreau mai sus, cel care era 43, ar fi vrut 26, cel de pe locul 78 năzuia să fie 32, cel cu 57 se infiea spre 29, numărul 67 lovea direct în 34, cel cu 41 se infiea pe locul 30, numărul 26 conta să ajungă 22, locul 54 îl săpa pe cel de pe 46, cel de la 39 se sălta încet pe locul 26, personajul cu numărul 63 se agăța de 49 și așa mai departe, tot mai sus, necontenit în sus. Palatul via de agitație, pe coridoare alergătură, coterile se consfăteau căci se alcătuiseră lista suitei și toată curtea era ocupată numai cu asta pînă în clipa cînd prin saloane și birouri se împrăștia vestea că distinsul stăpîn a ascultat lista, a indicat îmbunătățiri irevocabile și după aceea a aprobat din cap. Acum nimic nu se mai putea schimba și fiecare știa locul care i se cuvine. Puteai cunoaște pe cel inclus în suită după modul cum merge și vorbește, căci se crea imediat, cu acest

prilej, fie și pentru scurt timp, o ierarhie a suitei. Aceasta începea să trăiască alături de ierarhia acceselor și de ierarhia titlurilor, căci palatul nostru forma un tot, un snop întreg de ierarhii. Dacă cineva cădea pe o rază, pe alta se ridica și se înalța, și în acest mod fiecare își găsea satisfacție și se umfla în pene de mîndrie. Despre unul înscris pe listă, ceilalți spuneau cu incintare și invidie — îl vedeți, așa face parte din suită! Și dacă această distincție se produce de mai multe ori, demnitarul acesta devenea un veteran al suitei, înconjurat de stimă. Toate acțiunile legate de suită se intensificau brusc, cînd stăpînului nostru pleca în vizită în străinătate, de unde se aduceau cadouri numeroase și înalte decorații, și pe-atunci, tocmai la sfîrșitul anului 1960, împăratul a plecat în vizită în Brazilia. Se șoptea la curte că acolo vor fi multe banchete, vizite, inaugurări, incit a început o asemenea bătaie pentru a cîștiga un loc în suită, o încrucișare de spade atît de îndrîjită și spectaculoasă, încît nimeni n-a mai remarcat că în interiorul palatului s-a organizat un complot înspămintător. Realmente, oare nimeni, prietene? Mai tîrziu s-a dovedit că ceva mai devreme Makonen Habte-Wald mirosise ceva. A mirosit, l-a prins și l-a turnat. Era o figură ciudată răposatul Makonen. Ministru, unul din cei preferați, care avea atîtea acces la monarh, cite dorea, un adevărat favorit al stăpînului nostru, iar, în același timp, demnitar, care nu se gîndea niciodată să-și infunde sacul său. Iar stăpînului nostru, cu toate că nu-i iubea pe cei care erau sfinți în jurul său, îi ierta această slăbiciune, căci știa că acest favorit ciudat nu avea timp să se ocupe de buznarul său, deoarece este absorbit de un singur gînd, cum să-l slujească mai bine pe împărat. Makonen, prietene, era un ascet al puterii, un om ce se dăruia palatului. Purta haine vechi, umbra cu un Volkswagen uzat, locuia într-o casă veche. Milostivului stăpîn îi plăcea toată familia lui Makonen, care se trăgea din păturile sociale de jos, pe unul din frații lui, Akiliu pe nume, l-a ridicat la rangul de prim-ministru, iar pe altul, Akalu, l-a numit ministru. Makonen însuși a fost și el ministru al industriei și comerțului, dar de această instituție se ocupa rar și în silă. Tot timpul îl afecta dezvoltării rețelei sale particulare de denunțatori și în asta băga toți banii pe care îi avea. Makonen a creat un stat în stat, avea oamenii săi în fiecare instituție, în ministere, în armată și poliție. Pentru adunarea și coroborarea denunțurilor lucra zi și noapte, dormea puțin, avea chipul desfigurat și arăta ca o umbră. Se consuma în această activitate, dar se consuma pe tăcute și pe ascuns, fără scene și fanfaronadă, cenușu la figură, acru, ascuns în obscuritate, el însuși ca o semiobscuritate. Se străduia din răsputeri să pătrundă în alte rețele de spionaj care îl concureau, adulmecînd acolo pumnalul și trădarea, și — așa cum s-a adevărit acum — adulmecînd unde trebuie, și asta conform principiului stăpînului nostru că, dacă se adulmecă bine, pretutindeni pute. Da.

Versiune românească:
Nicolae Mares

ALEXANDRU CIORĂNESCU

EMINESCU LA PARIS

● **Istoric literar și comparatist de reputație europeană, profesor pînă de curind la Universitatea din Tenerife (Spania), Alexandru Ciorănescu este totodată o figură emblematică a exilului românesc. Obligat de aproape o jumătate de secol să se rupă de pămîntul nașterii sale și al primelor afirmări, ajuns de mult o autoritate recunoscută pe plan internațional în multiple domenii ale literaturii, istoriei și filologiei, el nu s-a rupt niciodată și de cultura căreia îi aparține. Nu numai că subiectele românești au continuat să-l preocupe — multe dintre acestea intrînd astfel într-un circuit mai larg decît cel obișnuit — dar ele capătă nebănuite accente dramatice în perspectiva propriei trăiri, devenind dintr-o problemă de studiu un act de afirmare existențială. Textul pe care îl prezentăm, rostit în franceză cu paisprezece luni în urmă, este un document și în această privință.**

În pădurea de statui care înobilează Parisul, poezii nu sînt prea numeroși. Ei nu au nici gestul marțial al militarului care-și ridică sabia sau își cabrează calul, nici impozanta gravitate a omului politic cu mina întinsă, care pare să domine mulțimile. Modestii, poezii au mai degrabă aerul că se ascund: cel mai adesea, prezența lor se reduce la un bust. Bronzul și marmura unui poet român stabilit pentru totdeauna la Paris nu pot decît să ne umple de mîndrie și de bucurie. Niciun român în exil, niciun român în general nu va uita să marcheze cu o piatră albă această zi fastă, a cărei profundă semnificație poate că va scăpa trecătorului de mîine. Ea conjugă solitudinea poetului cu a noștrii, ca și cum ne-am ajuta reciproc să ieșim din noapte; Eminescu ne solidarizează cu patria pierdută, pe care am dorit-o întotdeauna așa cum a visat-o el. Prezența lui este înainte de orice un simbol. El ne reconfortează și ne stimulează, în depărtarea și în sărăcia noastră, în acest oraș care nu era al nostru și care și-a deschis brațele atît lui, cit și nouă.

Dar exagerez fără îndoială cînd spun că acest oraș nu era al nostru. El este și al nostru, capitala inimii și a gîndirii noastre, capitala noastră prin tradiție istorică de asemenea. Deja după 1848 — care a fost cauza primului nostru exil istoric — istoria culturii române s-a făcut pentru un bun număr de ani la Paris. De la Eminescu am primit apoi acest sfat: „Trebuie să fim, la gurile Dunării, un stat al culturii. Cel care ar voi să risipească forțele noastre în alte direcții ar pune în pericol viitorul națiunii”. Noi am urmat acest sfat, noi am făcut din cultură colacul nostru de salvare. Noi am voit să continuăm a fi ceea ce sîntem, fără a ceda; și aceasta nu era posibil decît la Paris. Exilul românesc are o datorie de recunoștință față de Orașul Lumină și față de Franța: nu vom putea să ne achitam altfel decît oferindu-le ceea ce ne rămîne mai bun, ceea ce am învățat aici, mîndria noastră europeană, libertatea și independența noastră.

Eminescu este primul simbol al acestei independențe și al acestei libertăți. Împrejurările scurtei sale vieți nu i-au permis să cunoască Franța în chip direct. În țara lui unde burghezia vorbea și citea curent francez, aceste împrejurări l-au făcut să-și înceapă studiile într-o școală — mană și să le completeze mai tîrziu la Universitățile din Viena și Berlin. El a devenit ziarist politic după 1870, adică într-o epocă în care influența franceză în Europa trecea printr-o criză. Format intelectual sub influența filosofiei germane, a lui Schopenhauer mai ales, examinîndu-i biografia s-ar putea spune că Franța îi este străină. Această impresie este însă departe de realitate.

Era un copil încă — n-avea decît 14 ani — cînd a plecat de acasă cu o trupă

de teatru cu care a rămas cîțiva ani. I-a cunoscut astfel întregul repertoriu, care era aproape în exclusivitate francez; el însuși traduse două comedii, care i-au plăcut probabil, una a lui Scribe și alta a lui Augier. Ajuns la Universitate, și-a dat seama că-i va fi greu să progreseze fără o bună cunoaștere a francezei. La Berlin mai ales a citit, cu creionul în mînă și cu dicționarul alături, lucrări științifice în franceză: economie politică, egiptologie, filosofie indiană. În același timp a înțeles că franceza e limba mondenității, a vieții sociale și chiar a sentimentului. Întimplarea a făcut să se îndrăgostească de un suflet gemăn în poezie; efect al modei sau al snobismului, ea îi ceru poetului să o cînte în versuri francezești. Era prea mult pentru cunoștințele îndrăgostitului, care se scuză în versuri românești în timp ce, în taina singurătății sale, își întărea eforturile de a se perfecționa. În toată opera sa poetică nu e francezesc decît titlul unei mici poezii, semnificativ însă: ea se intitulează *Sauve qui peut*.

Eminescu nu vorbește și nu scrie francezeste, dar citește curent. Numărul și varietatea lecturilor sale sînt considerabile. El citează cu texte pe marii clasici, La Rochefoucauld, Pascal, La Bruyere, visează să scrie o tragedie „à la Polyucte”. Din secolul al XVIII-lea reține pe Voltaire, pe Helvetius (pe care l-a cunoscut poate prin Schopenhauer), pe Rousseau, pe care nu-l iubește din cauza **Contractului social**, preferîndu-i pe „genialul Montesquieu însuși, întemeietorul cercetării naturaliste în materie de viață pu-

blică”; cu alte cuvinte, poetul e de păreră lui Montesquieu, după care sentimentul dreptului e inerent naturii umane, de unde celebră definiție a legilor ca „raporturi necesare care decurg din natura lucrurilor”, ceea ce invalidează ipoteza contractului social. Aceste convingeri naturaliste, formate în perioada studiilor la Berlin, îl fac de asemenea să incline în favoarea fiziocraților; de la ei îi vine disprețul suveran pentru comercianți, ale căror activități le consideră sterile. Îi iubește de asemenea pe Dabef și Mirabeau, din care își propunea să facă personaje dramatice; studiază bine începuturile socialismului, cu Saint-Simon, Proudhon, Blaquî și Bastiat.

Eminescu cunoștea foarte bine literatura franceză a secolului al XIX-lea. Cîțise pe cei mai mulți din autorii la modă care alimentau cabinetele de lectură din Iași și din București, George Sand, Paul de Kock, Ponson du Terrail, pînă la Dumas-fils și Jules Verne, admiră pe Tocqueville, prin care a descoperit „un gust depravat pentru egalitate care împinge pe cei slabi de-a voi să atingă nivelul celor tari și care face pe oameni de-a prefera egalitatea în servitute neegalității în libertate”. Citește de asemenea pe Renan și Taine și este un familiar al prozei de suspensie a lui Théophile Gautier, pe care a imitat-o. Desigur însă, admirația sa se îndreaptă către poezie. Eminescu cunoștea deja, din adolescența sa rătăcitoare, teatrul lui Victor Hugo: Tonul imprecisiv l-a învățat probabil din *Les Châtiments* și *La légende des siècles* — i-a servit ca model pentru mari poeme neterminate. În unele din poemele sale sînt reminiscențe din Vigny și influența „noptilor” lui Musset a fost observată încă de contemporani. În cele din urmă, capătă uneori tonul chinut și crud al lui Baudelaire, căruia îi datorează probabil posibilitatea de a citi „istoriile extraordinare” ale lui Edgar Poe.

La capătul acestei treceri în revistă a contactelor poetului român cu cultura franceză încă n-am spus totul. Trebuie

spus — și subliniat, pentru că aceasta nu-l privește numai pe poet, ci întreaga istorie contemporană a României — că Franța a fost, pentru el ca și pentru noi, mai mult decît o sursă de imitații și de orientări minore, ea a fost steaua, ghidul și garanția viitorului nostru. Pentru a înțelege devenirea speranțelor istorice pe care acest rol îl presupune trebuie să urmărim pînă la Revoluția pe care o comemorăm acum. Dușman al tuturor puterilor constituite, care au combătut-o și au detestat-o, Revoluția ca program al viitorului a trezit imense speranțe în cei mici și oprimați. Napoleon, Ianus cu două fețe, moștenitor și uzurpator al Revoluției, a fost căpăunul singeros pentru unii și vestitor al istoriei pentru alții. Împăratul era mort de mult cînd între țărani români continuau să circule versurile: „Bonaparte nu-i departe, / Vine să ne dea dreptate”. Acest ferment de speranță, această simpatie devenită admirație caracterizează de asemenea gîndirea lui Eminescu.

În marele poem de inspirație hugoliană deja amintit, Revoluția franceză ocupă un loc important. Ea e prezentată ca o plozie aproape cosmică, îndelung pregătită prin secole de bijbieli ale ideii hegeliene, a dreptății și libertății: „Dar de secolii fierbe lumca din adîncuri să se scoale / Cum vulcanul ce irumpe printre nori își face cale... Și poporul muge falnic, ca un ocean trezit: / Sfarmă tot și pe-a lui valuri, ce le urcă cu mîndrie / El înalță firi cumplite, ceri-l duc, o vijelie, / Să îngroape sub ruine ce-n piciorare a strivit”. Iată-l deci, Napoleon, fiu al Revoluției înainte de a fi cel al faptelor sale, motor al progresului și garanție a păcii eterne. Poetul îl vede ca o forță telurică, născută din îmbrățișarea mării cu stîncile Corsicii. Acest entuziasm nu are nimic a face cu cel al poezilor de curte, cărora nici Împăratul nu le-a scăpat. Dar el n-are nevoie de lingusitori; înghețat și insensibil precum zeii, el își împlinește misiunea în singurătate. Când va cădea, aceasta va fi în zăpezile albului, căci singură natura poate să-l învingă pe Napoleon. „Nordul m-a învins — ideea m-a lăsat” strigă el, și înfrîngerea lui depășește propria lui persoană: „N-a fost om acel ce cade, ci a veacului gîndire / A trăit în el... Cu dinsul cartea lumii iar s-a-nchis”.

Ideea totuși nu va muri. Într-un alt poem închinat Împăratului, Napoleon, Eminescu îl consideră viu și prezent: „Muri tu? Lumea și-astăzi n-o crede / Înfașurat în mant'-ai coborît piedestalul / S'amestecat în popor l-au mișcat cu putere / Ochii-ți imobili...”.

Așa ne imaginăm astăzi ideea de măreție și de libertate pe care Eminescu o reprezintă pentru noi. El s-a „reurat” pe soclu; dar e totodată printre noi, tot atît de aproape și de prezent ca întotdeauna. Acesta e miracolul. Poetul e aici, printre noi, căci ne vorbește, și în același timp pe socul veacurilor, însingurat în măreția lui supraomenească. Nu am pierdut deci chiar totul. Nous n'avons donc pas tout perdu.

Prezentare și traducere de
M.A.

*) Discurs rostit la inaugurarea statuii lui Mihai Eminescu la Paris, la 18 iunie 1989.

bridge

Ideea fixă

tocmai pentru că este prin excelență un joc al mobilității strategico-tactice, al adecvării contextuale și al alianței dintre rigoare și inspirație. bridge-ul nu face casă bună cu ideile fixe, deși, uneori, le îngăduie. Ca și în alte cele, în bridge ideea fixă e un pseudonim al prejudecății și vine sau provine din abuzul de uz al unei idei inițial valabile ori productive. Tot ca și în alte cele, nici în bridge nu-i ușor de precizat unde sfîrșește vitalitatea unei idei.

înd că o idee fixă e o idee moartă — și nici ușor de stabilit clipa cînd o idee fixă devine din neproductivă, contraproductivă. Fiindcă sînt idei fixe, care, în practica jocului, fie la nivelul licitației fie al levatei, nu fac nici rău nici bine, sînt lipsite, cu alte cuvinte, de efect, și altele care, asemenea unui bumerang, se întorc împotriva intențiilor celui ce face uz de ele, împiedicînd deci realizarea contractului licitat sau ajungerea la un contract corect și convenabil. Cele mai periculoase idei fixe — o spune, iarăși, statistică — sînt cele care se ascund sub aparența unei reguli, mai exact bazate pe dogmatizarea respectivei reguli. Astfel, o regulă în bridge e să nu ataci pe sub Rîgă, pentru a nu oferi adversarului o levată imposibil de realizat

în condiții normale. E o regulă dar nu o dogmă și se ivesc situații cînd numai un asemenea atac poate împiedica jocul advers. Cunosc jucători care nu s-ar abate, nici să-i pici cu ceară, de la o atare regulă și astfel ideea fixă-i gata cum gata e și efectul ei dezastruos pentru cel în cauză. De ce sînt mai periculoase decît oricare altele ideile fixe deduse din respectarea dogmatică a unei reguli?! Pentru simplul temei că în asemenea cazuri ele nu sînt ce par a fi, disimulează cvasi perfect și, nu de puține ori, convingător. Chiar așa, cum să-i reproșezi unui jucător că joacă, așazicînd, corect? Că a greșit aplicînd o regulă care în situații anterioare s-a dovedit a fi justă? Că e consecvent unui anume fel de a gîndi jocul? Și chiar dacă-i reproșezi, va putea el în-

țelege esența reproșului? Nu-l va lua drept o căutare de noduri în papură? Ba bine că nu. Cînd o regulă devine idee fixă în mîntea unui jucător, singurul remediu logic și eficient nu e, cum cred, probabil, unii, terapia pedagogică întru dezvățarea împicinatului — ideea fixă nu trece, ca gripa, cu aspirine, ea poate fi cel mult, precum în amigdalitele repetate, eliminată chirurgical, numai că asta doare — și nici, cum cred alții, ocolirea situațiilor ei de referință. Singurul remediu e schimbarea bazei jucătorului, pentru că ideea fixă în bridge, mai ales cînd provine din dogmatizarea unei reguli, probează fără doar și poate absența vocației pentru acest joc.

Laurențiu Ulici

Luceafărul